

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914. Första kammaren. Nr 7.

Onsdagen den 27 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Stenberg* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 82, angående överförande av visst belopp till den i 19 § av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond; och

nr 84, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1—5 samt 7—9 §§ i lagen om straffregister den 17 oktober 1900.

Justerades protokollet för den 20 i denna månad.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts den 19 innevarande månad bordlagda nådiga proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov. *Statsverkspropositionen.*

Herr *Hellberg*: I den programförklaring som den nuvarande regeringen avgav inför riksdagens båda kamrar den 18 februari detta år uttalade den bl. a., att den ville såsom sitt förnämsta mål uppställa »utarbetandet utan dröjsmål av ett fullständigt förslag till försvarets ordnande». Genom den avlämnade propositionen i försvarsfrågan har regeringen visat, att den nu uppnått detta sitt förnämsta mål. Jag skall icke tillåta mig uttala någon mening om huruvida det framlagda förslaget kan vara ägnat att låta regeringen uppnå ett annat mål, som i samma programförklaring också angavs, nämligen att samla försvarsvänner av olika meningsgrupper omkring dess förslag. Jag föreställer mig, att regeringen själv icke precis kan vilja betrakta sitt förslag som det sista ordet i frågan. Den vet nog, att det under alla förhållanden kan vara vanskligt nog att få ett regeringsförslag oförändrat igenom, och allra minst lär det vara sannolikt i en sådan situation som den nuvarande. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen, att detta förslag skall visa sig utgöra ett gott uppslag till lösning av försvarsfrågan. Det är min uppriktiga och innerliga förhoppning, att en sådan lösning vid

Första kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 7. 1

Statsverkspropositionen.
(Forts.) denna riksdag skall kunna uppnås — trots allt. Jag säger *trots allt*, ty en annan föresats, som regeringen angivit i förutnämnda, nu i positionen rörande härordningen intagna programförklaring, har regeringen icke lyckats förverkliga. Det är den som fått uttryck i orden att »det bör så vitt möjligt förebyggas, att vårt folk framstår såsom en nation färdig att söndra sig i partifejder på bekostnad av allmän trygghet»; regeringen har förklarat, att den själv vill verka i den anda, att en sådan söndring må kunna förebyggas.

Som vi alla veta har den valstrid, som föregått denna riksdag, varit den mest förbittrade som vårt land upplevat. Man frågar kanske: vems är felet? Jag vill för min del erkänna, att naturligtvis har det parti jag tillhör icke underlåtit att lämna sina bidrag till bitterheten. Och det är väl icke att undra på under den situation, som uppstod genom riksdagsupplösningen, då detta partis regering efter så långa förarbeten till försvarsfrågans lösning, så att säga, i elvte timmen utvisades från sina platser och andra intogo dem. Men jag vågar i alla fall påstå, att vi hava icke kämpat med förgiftade vapen, vilket däremot kan sägas om våra motståndare.

Regeringspartiet har under denna valstrid ända till de yttersta resurserna brukat sin sociala överställning och sin ekonomiska övermakt. Jag vill endast som belysande exempel hänvisa på de ungefär 620 försvarsbiografföreställningar, som givits landet runt, och som hava dragit till sig i stor utsträckning de som med någon överdrift bruka kallas politiska analfabeter, personer som ha ringa intresse för föreliggande fråga, men desto större för sådana förevisningar, och dessa hava blivit underkastade den masshypnotiska inverkan, som det med dessa biografföreställningar avsågs att åstadkomma.

Det är också känt i huru stor utsträckning man under valstriden på högersidan begagnade sig av ryss-skräcken. Den agitation som därvid bedrevs synes mig hava varit i alla avseenden beklaglig och betänkelig. En med sådana medel driven agitation kan vara ägnad att skada vårt förhållande till ett vänligt sinnat land och att förminska våra utsikter till goda ekonomiska förbindelser med detta. Och jag tycker först och sist, att för ett litet land som vårt, när det gäller förhållandet till främmande makter, det icke går an att leka med elden. Det har genom denna agitation på många håll uppstått en verklig panikstämning, på vilken skulle kunna anföras talande exempel. Det har drivits även en annan skräckagitation med utmålning av vad som skulle hända, därest de frisinnade segrade vid valen. Det har påståtts att, om den frisinnade regeringen komme tillbaka, måste konungen abdikera och republiken utropas, och då, har det brukat tilläggas, skulle oförtövat följa infall av en rysk armé. Vidare har det drivits en otillbörlig, en rent lögnaktig trafik med den Staaffska ministärens förhållande till konungen. Och det har slutligen oförbehållsamt uttalats, att den avgångna ministärens medlemmar hava varit politiska äventyrare, som satt rikets säkerhet på spel, ja, det har rent ut — åtminstone så oförbehållsamt som möjligt — antytts, att de varit rent av landsförrädare.

Naturligtvis har agitationen i dessa sina värsta yttringar före-

trädesvis förekommit under dess privata former, under den mycket ivrigt bedrivna husagitationen. Men även i den offentliga diskussionen hava överdrifter av samma slag framträtt. Jag skall icke uppehålla mig vid den myllrande mängden av exempel, som skulle kunna framdragas. Jag skall endast såsom signifikativa tillåta mig anföra ett par saker: I en artikel i en ledande Stockholmstidning med anledning av den Staaff-Mittag-Lefflerska affären, en artikel, i vilken såväl amiral Dyrssens svävande förklaring, att den handling, varom det rörde sig, var av utomordentlig vikt, som amiral Sidners att dokumentet i fråga var fullkomligt betydelselöst för den militära ledningen återgivits — yttrar denna tidning, i vilken veterligen högerpartiets ledare är en stor aktieägare: »Härmed är herr Staaff förklarad skyldig till just ett sådant handlingssätt, som professor Mittag-Leffler tillvitat honom och som utan gensaga från något håll, av såväl höger- som vänstertidningar, kvalificerats såsom *brottligt*» — det sista ordet satt med spärrad stil för att få det mera i ögonen fallande. Jag skall vidare erinra om hurusom det frisinnade partiets manifest, vars innehåll samlar sig i den förklaringen att, genom vad som hänt, »den frisinnade regeringens huvudfordran — ett parlamentariskt styrelsesätt med landets regering grundad på folkrepresentationens förtroende — är således bragt i fara», upphörligt kallats för »Anjala-manifestet» och dess undertecknare för Anjalamännen. Märken, mina herrar: därför att det frisinnade riksdagspartiet konstaterat en konstitutionell konflikt mellan konungen och den frisinnade regeringen, en konflikt som bragt dess förnämsta programpunkt i fara,, därför har det gjorts likvärdigt med dem, som under öppet krig gjort uppror och börjat förrådiska anslag mot fäderneslandet. Denna metod, att fästa förbrytaremärket på politiska motståndare, är tyvärr ingen nyhet. Jag vill endast erinra om huru en man, vid vars grav det allmänt erkändes, att han varit en det offentliga livets riddersman utan fruktan och tadel, en gång, därför att han råkat i andra kammaren anföra ett uttalande av den bekanta partichefen Pechlin, sedermera blev kallad Pechlinare och fick gå med detta märke på sig i årtal, och hela hans parti fick bära namnet Pechlinare, således utmärkta såsom personer av samma typ som Pechlin, vilken ehuru en person med stor begåvning dock skattade åt den under frihetstiden allmänna korruptionen och tog mutor.

Jag har blott helt kort velat beröra dessa allbekanta förhållanden. Man frågar kanske: vad har detta med regeringens försvarspolitik att göra? Jo, det rör sig här om regeringspartiets valpolitik, vilken skulle förbereda regeringens uppgift att söka ena försvarsvännerna ur skilda läger. Men man kan då säga: Sådant kan icke under den häftiga valstriden förebyggas. — Jag vill dock fråga: hava allvarliga försök gjorts att förebygga det? Jag frågar närmast: hava partiets ledande män uppträtt på ett sådant sätt, att de kunnat bidra till förebyggande av denna över anständighetens gränser gående agitation? — Jag skall icke uppehålla mig vid vad partiets ledare i andra kammaren gjort, så frestande det ännu vore att anföra

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

vissa yttranden av herr Andersson i Skifarp eller närmare betrakta herr Lindmans förhållande till de broschyrer, i vilka uttalats mycket graverande beskyllningar mot ett par av motpartiets män. Men det bjuder mig emot att här angripa personer, som icke hava tillfälle att försvara sig. Däremot tillåter jag mig att giva ett prov på den härvarande högerledarens inlägg i valrörelsen.

Vid ett av de många möten, som höllos här i huvudstaden på Mariebebådelsedag, hade herr Trygger ett anförande, ur vilket jag kunde ha lust att anföra åtskilliga uttalanden, men jag skall inskränka mig till ett, som förekom mot slutet. Han yttrade där enligt en högertidnings referat: »När vår tids unge män en gång övertaga värden om landets öden, skall man endast som i en mar-dröm erinra sig de ledande politici, som framför fosterlandets säkerhet satt det ena eller andra inrikespolitiska intresset. — — — Ja, för framtidens rättskänsla skall en dylik uppfattning te sig rent av som en statsförbrytelse och de, som hysa den, såsom ej bättre än fosterlandsförrädare.» Säsom herrarna höra har herr Trygger icke sagt, att den Staaffska ministärens män vore fosterlandsförrädare — herr Trygger vet, att det bl. a. skulle vara farligt — utan han överlåter åt framtidens rättskänsla att fälla denna dom. Men mina herrar, huru tro ni, att det uppfattades av åhörarne? Den tidning, efter vars referat jag återgivit yttrandet, nämner mot slutet, att redan under talets första del hade professor Trygger blivit avbruten av applåder, dessas antal och styrka steg alltjämt under dess fortgång och »efter de varma slutorden bröt en storm av applåder ut.» Jag undrar, om icke de, som deltog i denna applåd-storm, tydde det så, att talaren själv verkligen menade vad han lämnade åt framtidens rättskänsla att uttala. Jag är för min del alldeles övertygad därom. Jag tror icke att det kan uppfattas på annat sätt. Men frågan är: var detta med eller mot talarens avsikt? — Ja, jag får säga att, med den kändedom man har om hans smidiga intelligens och hans formliga virtuositet i retorikens dolkföring, det skulle förefalla mig mycket märkvärdigt, om han icke beräknat just denna effekt. Jag skall emellertid icke tillåta mig att uttala någon dom över motpartiets ledare. Jag skulle möjligen vara frestad att följa hans eget exempel och ställa honom under framtidens dom — men det är möjligt, att framtiden icke kommer att taga någon notis om dessa herr Tryggers uttalanden. Jag tror, att det är bäst att följa Magna Chartas gamla regel om att en var bör dömas av sina likar, och att sålunda hänskjuta hans sak till hans egna meningsfränder. Jag vill då fråga eder mina herrar: är det värdigt ledaren för landets mest aristokratiska parti att uttala sig på sådant sätt, som herr Trygger gjorde vid detta tillfälle? Jag begär naturligtvis icke, att ni skola svara mig, jag lämnar svaret att lämnas i tysthet av edra egna samveten.

Jag har nu, herr talman, under min vandring igenom högerns valrörelse kommit från periferien upp emot medelpunkten, och jag står nu vid denna medelpunkt. Jag önskar, att jag åtminstone kunde säga, att regeringen, trogen sin föresats, gjort allt för att

mildra striden. Man kan möjligen säga: regeringen förmådde i det stycket ingenting göra. Men om det är riktigt, såsom det allmänt uppgives, att den genom en konfidentiell skrivelse lyckats få den militära sakkunskapen att iakttaga en påfallande försiktighet under valstriden, borde väl, om också naturligtvis samma utomordentliga disciplin icke kan förutsättas på den civila sidan, det ändå icke hava varit omöjligt för regeringen att förhindra, att dessa oerhörda excesser från dess partis sida blivit begångna. Jag önskar som sagt, att jag kunde vitsorda att regeringen gjort vad den i detta avseende förmått. Men tyvärr kan jag icke giva den ett sådant erkännande.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Just när valstriden befann sig på höjdpunkten, liksom om icke lidelserna flammade högt nog förut, kastades ut i striden ett näringsämne som kom lågorna att slå upp i himlens sky. Herrarna förstå, att jag åsyftar affären Hammarskjöld—Bergström. Jag skall icke ingå i någon närmare redogörelse för den. Den är allmänt känd. Det troddes, att en hemlig handling saknades inom lantförsvarsdepartementet. Stats- och krigsministern utfärdade en skrivelse till sin företrädare med anmodan att återlämna denna handling, som han ansågs hava fått i sitt förvar. Och denna skrivelse lämnade herr statsministern att genom telegrambyrån offentliggöras landet runt, sålunda utkastande sin företrädare såsom ett byte åt de vilda rovdjur i pressen, som formligen röto av begär att sönderslita den förment skyldige. Också uppstod ett anskri, vars like härförut icke hörts. Jag anmärker, att detta var få dagar före den stora valdagen, och anskriet kulminerade, när en skånsk tidning förklarade, att i varje annat land skulle ett sådant förhållande, som herr Bergström gjort sig skyldig till, medfört omedelbar häktning, och att det kunde väntas märkliga saker inom de närmaste timmarna. Upplösningen är allmänt känd. Det saknade dokumentet återfanns i ett kassaskåp inom lantförsvarsdepartementet. Denna förfärande »otur inför egna drängar» för att tala med Heidenstam — att så falla i den grop man så sensationellt grävt åt sin företrädare är straff nog. En sådan diskofityr har knappast förr en svensk statsminister lidit.

Regeringens förklaring att det bör, såvitt möjligt, förebyggas att nationen framstår såsom söndrad genom häftiga partistrider, och dess löfte, att verka däremot, har, såsom synes, slagit jämmerligen fel. Varken i dess partis eller ens i dess egen hållning har den anda, som här talas om, uppenbarat sig. Snarare kan man säga att allt, som kunnat göras för söndring, blivit gjort. Och det vill jag säga, att det är en skamlig oförrätt, som tillfogats särskilt de frisinnades ledande män, utan vilka försvarsfrågan i vårt land dock i denna stund icke varit framme, där den nu är. Det bör för en gångs skull inläggas en energisk och harmfyllt protest mot det behandlingssätt de fått utstå. Men, mina herrar, det är här om mer än skada för individerna som det rör sig. Hela landet lider skada, sjunker i anseende genom att de män, som beklätt landets främsta poster, utropas såsom ärelösa nidingar. Och vissa

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

av folkets högsta värden, folkets offentliga moral, dess vördnad för sanning och rätt, givas till spillo, om i det politiska livet det blir vanligt, att lögn och smädelse få brukas fritt.

För många år sedan hände det mig tillfälligtvis, att jag i ett främmande land råkade åhöra ett samtal av tvenne personer av romansk stam. De hade, jag vet icke av vad anledning, kommit in på de skandinaviska folken och de talade om dessa folk med ett slags, till förvåning gränsande, beundran för den stränga heder och redbarhet, som rådde bland dem. — Jag minnes uttrycket, att folket i dessa länder sover för olästa dörrar. De talade också om det offentliga livet, hur fritt det är däruppe från den mångfaldiga korruption, som framträder i andra länder. Jag minnes, hur jag i mitt hjärta kände mig stolt över dessa främlingars uttalanden. Och huru ofta ha vi icke här Norden, när vi sett och hört om politiska strider i andra länder, i vårt sinne tackat Gud att vi icke förfallit till den förvildning, som råder där? Nu håller denna vår överlägsenhet på att försvinna, och jag må säga, att det sker väsentligen genom det partis hållning, som alltid förklarat sig vilja bevara och försvara nationella värden. Vi hava här en inre försvarsfråga, inte mindre viktig än den andra, och denna inre fråga bör aldrig skjutas å sido, om vi vilja komma till en i verklig mening lycklig lösning av den yttre försvarsfrågan. —

Jag har vid detta tillfälle min vana trogen talat »fritt ur hjärtat». Och det har jag gjort med full avsikt, men icke för att skada. Mången menar kanhända, att vid ett sådant tillfälle det är bättre att tiga. Men jag har en motsatt uppfattning. Både då missförhållanden uppstått mellan personer och mellan politiska partier tror jag, att den metoden att tiga, trycka ned och täcka över, icke är den rätta. Den kvarlämnar i djupet av sinnena bitterhet och groll, som icke bådär gott för en överenskommelse, när en sådan skall ske. Jag tror, att det i alla avseenden är bättre för bägge sidorna att det talas rent ut, så att det blir en ordentlig utluftning. Efter denna är utsikten större att komma överens. Och jag slutar med att uttala den förhoppning, varmed jag började mitt anförande, att trots allt vad vi på senare tid upplevat, det ändå till slut skall visa sig vara en möjlighet att genomföra en lycklig lösning av försvarsfrågan.

Herr Bergström: Herr talman! Mina herrar! På samma gång som den nuvarande regeringen övertog ansvaret för försvarsfrågans lösning, påtog den sig också ansvaret för reformarbetets nedläggande tills vidare från Kungl. Maj:ts sida på en mängd stora och viktiga områden. Vi minnas alla, hurusom den nuvarande statsministern, excellensen Hammarskjöld, då den nya regeringen den 17 februari mötte riksdagen, uti sin då avgivna förklaring, här uppläst av hans kollega excellensen Wallenberg, framhöll, att då ministären bildats med försvarsreformen såsom sitt särskilda syfte, måste de spörsmål, som med denna reform icke hörde samman och som kunde antagas vara i väsentlig grad

partiskiljande, tills vidare undanskjutas. Det är detta som gjort, att Kungl. Maj:ts tal vid denna riksdags öppnande blivit så ofantligt magert. I avseende på försvarsfrågan innehöll detta av många särskilda anledningar med en viss spänning motsedda tal ingenting nytt utöver vad som förut sagts. Och i övrigt utgjorde det genom sin innehållslöshet endast en praktisk bekräftelse därpå, att regeringen i avseende å övriga stora reformfrågor, som ligga och vänta på framförande, icke vill och icke kan sätta handen till plogen, utan att detta reformarbete tills vidare måste ligga i träde. Det klingar ganska egendomligt, när man går tillbaka till det trontal, som hölls i januari, och där det sades av Kungl. Maj:it bland annat: »Övertygad att rättvisans och statsnyttans förenade synpunkter kräva utsträckning av den politiska medborgarrätten även till landets kvinnor, framlägger jag ånyo förslag till ändringar i riksdagsordningen i sådant syfte», det klingar, säger jag, egendomligt att höra detta nu, då ett streck fullständigt har dragits över det reformlöftet från regeringens sida.

»Det representativa statsskicket», hette det då, »fordrar, att valmännen kunna erhålla säker kännedom om den ställning, deras representanter intagit i de olika ärendena. Jag har därför för avsikt att föreslå eder införande av öppen omröstning i riksdagens kamrar.» Även däröver är naturligtvis ett streck draget. »Än en gång», hette det vidare, »föreslår jag eder en ny lag om expropriation, så ock ändring i bestämmelserna rörande försök att tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse.» Så sades det punkt efter punkt i det talet, och nu hava vi ingenting kvar därav.

Det gives två olika metoder att komma reformarbetet till livs här i världen. Högern i vårt land regerar ju såsom vi veta *alltid* över partierna, fastän den gör det mer eller gör det mindre. När den gör det mindre, då sätter den sin högersmak på de utarbetade reformförslagen och framlägger dem. Det kallas på folkspråket att förfuska reformerna. När den gör det mer, inskränker den sig till att låta reformförslagen bli liggande. Det kallas på folkspråket att förhala reformarbetet.

Jag vill fråga: Var det då alldeles nödvändigt att allt det nyss omtalade och mera därtill, som utlovades i trontalet i januari, skulle bliva liggande? Var det till exempel nödvändigt att en för staten och industrin så viktig lagstiftning som expropriationslagen skulle läggas å sido? Kan det väl vara den omständigheten att den liberala regeringen utarbetat lagen eller den omständigheten att denna lag också skulle vara av stor betydelse icke allenast för samhällen på ofri grund utan även för sammanslutningar i nykterhetsarbetets, i folkupplysningens och i den fria yttranderättens tjänst, som kan vålla, att man nu icke vill framlägga detta lagförslag, som dock ligger i lagtekniskt hänseende färdigt efter att hava genomgått alla instansers ända ned till lagutskottet? Skulle icke ett sådant lagförslag kunna

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

frambäras av den nuvarande regeringen? Jag gör mig samma fråga i avseende å förslaget rörande kvinnans politiska rösträtt. Hade det icke varit en uppgift för denna regering, som ju har velat och i varje fall sagt sig vilja lyfta försvarsfrågan över partierna, att även lyfta denna fråga över partierna? Vi leva för närvarande i en tid — det har den sista valagitationen visat — då politiken och det politiska intresset trängt mycket djupt ned. Jag minnes huru man tyckte och tänkte en trettio år tillbaka i tiden och de professorer och f. d. professorer, som sitta i denna kammare, minnas nog också, hur man då såg på förhållandena vid universiteten. Man var då mycket betänksam, ruskade mycket på huvudet gentemot varje intresse för politiska spörsmål, som då yppade sig, och ansåg, att den akademiska ungdomen borde hållas alldeles utanför dessa intressen. Numera hava de gått djupt ned. De hava kommit in i både de manliga och de kvinnliga skolorna, och det försvaras från många håll att så skett. När så är fallet, frågar man sig, månne det icke skulle kunna anses, att den vuxna kvinnan vore mogen att erhålla politisk rösträtt likaväl som mannen? Jag erinrar om, att under den politiska strid vi nu utkämpat kvinnorna — icke minst på högerhåll — deltagit i det politiska arbetet med ett mycket lofvärt nit, ehuru utan tvivel alla dess yttringar icke varit lika lofvärda. Men även om missbruk förekommit, borde väl detta icke förkväva intresset för den samhällsfråga, som nu är på tal, och förhindra den nuvarande regeringen att taga sig an en stor, viktig och nyttig uppgift.

Det är speciellt anmärkningsvärt att i trontalet icke omnämnts ett slag av frågor, som man hade alldeles särskild anledning att förvänta, att den nuvarande regeringen skulle ansett sig oförhindrad att bära fram inför riksdagen. Ut i samma förklaring, varur jag nyss uppläst några ord, hette det, att ministären ville i samband med vad den i övrigt hade att säga uttala såsom sin övertygelse, att en god lösning av försvarsfrågan vore väl förenlig med en alltjämt fortgående kraftig utveckling av det sociala reformarbetet. Om så är fallet, varför skola vi nu draga ett streck över ett så viktigt reformförslag som förslaget till en djupgående nykterhetsreform? Varför finns det icke utsikt att få fram det förslaget från regeringen? Varför är det nu slut på utsikterna att få fram ett förslag om arbetslöshetsförsäkring? Jag skulle kanske också, då jag tror mig veta att en av de allra kraftigaste viljorna i denna regering med mycket beklagande på sin tid bevittnade det motstånd, som högerpartiets ledare här i kammaren gjorde mot förslaget till reformering av åkarpslagen, haft något skäl att förvänta, att en proposition i det ämnet skulle kommit in på kammarens bord.

Jag har visserligen för någon tid sedan uti det ledande högerorganet här i landet observerat ett uttalande — gjort av en utlandssvensk och av tidningen upptaget med tydligt bifall — som egentligen icke vittnade om mycket intresse för sociala

spörsmål. Detta uttalande, som även rörde en annan fråga, slutade med de orden: »Intet land i Europa har för övrigt så litet behov av radikala sociala reformer som Sverige, vilket står som ett mönsterland inför världen. Må», tillägges det, »den svenska högern sluta sig järnhårt tillsammans och med kraft slå alla fiender till marken.» Jag har svårt att tänka mig att en regering, som dock i sitt programuttalande givit stöd åt den uppfattningen, att regeringen har intresse för sociala spörsmål, skulle vilja att likhetstecken sättes mellan detta ledande högerorgans mening och dess egen. Jag vill därför till sist i detta avseende uttala en förhoppning, att om, icke genom regeringens åtgörande utan genom motioner av riksdagens ledamöter, den ena eller andra av dessa sociala frågor likväl skulle komma på denna kammars bord, regeringen skulle vilja lämna sitt värdefulla stöd åt reformförslaget. Säkerligen skall regeringen därmed göra sig förtjänt icke blott av den stora allmänhetens tacksamhet utan även av herrar riksdagsmäns, ty man hade då den största utsikt för att frågan ginge lätt igenom. Detta skulle ju också bidraga till att förverkliga trontalets uttalande i avseende å önskvärheten därav, att riksdagens samvaro icke onödigt förlängdes.

Om jag nu efter dessa allmänna uttalanden går över till den fråga, som här är den stora huvudfrågan, så vill jag såsom en utgångspunkt fästa mig vid en sida av densamma, där enligt de förklaringar, som förekommit från nuvarande regering, uppfattningen hos densamma är alldeles lika med den, som har gjort sig gällande hos den föregående regeringen. Ut i statsministerns programyttrande den 17 februari markerade denne och ville slutligen eftertryckligen betona, att vårt lands militära stärkande icke hade annat ändamål än försvar och neutralitet. Sedan detta yttrande fälldes, har särskilt hans excellens utrikesministern funnit anledning att offentligen betona, att regeringen och den nuvarande utrikesledningen icke ett steg avvikit och icke skall avvika från den föregående regeringens neutralitetspolitik. Detta skedde i förra månaden inför ett ryskt publikum och i form av en desavouering av en av våra internationella celebriteter, vilken ställt sin mångfrestande penna i allianspolitikens och speciellt den tyska allianspolitikens tjänst. Jag skulle icke här hava berört denna internationella celebritet och hans strövtåg på utrikespolitikens fält — han har ju på allra sista tiden förvänat världen genom uttalanden, som kunde göra honom mera förtjänt av att taga plats i en rysk än i en svensk akademi — jag skulle icke berört detta, säger jag, därest icke de allianspolitiska frön doktor Hedin sätt ut i sina s. k. varningsord, tydligen visat sig kunna slå rot i åtskilliga obefästade sinnen här i landet.

I en tidning, som numera deciderat övergått till högern, Aftonbladet, och vilken tidning med skäl antagits stå den nuvarande regeringen ganska nära — den har ju gjort regeringen och dess program stora tjänster under valkampanjen och har

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

varit själen i rörelsen »Försvaret främst» — i denna tidning för den 20 mars heter det vid omnämmandet av doktor Hedins s. k. Andra Varningsord, att doktor Hedin ser i den neutralitetspolitik åt alla håll, som vi hittills fört, en fara och förordar en anslutning av vår utrikespolitik till trippelalliansens makter, närmast Tyskland, och så kommer ett citat ur Hedins broschyr: »Demokraternas neutralitet är ett slag i ansiktet på vårt folk och därför vederstygglig.» I dessa skarpa ordalag fördömes den nu avgångna och tydligen även den nuvarande regeringens utrikespolitik, och så slutas artikeln i Aftonbladet med uppgiften, att doktor Hedins broschyr skulle medfölja morgondagens Aftonblad såsom bilaga, d. v. s. av denna regeringen närstående tidning kastas ut över hela landet. Ja, som vi veta, har denna broschyr med dess märkliga uttalanden slungats ut över landet i miljontals exemplar. Dess läror ha spritts genom så gott som alla högertidningar, som även de skickat broschyren såsom bilagor ut över landet, och bemärkta män och kvinnor i vårt land ha offrat hundratusentals kronor för att kunna möjliggöra detta. Det har på så sätt icke blivit så alldeles betydelseöst detta säningsarbete. Några av herrarna torde varit tillstädes för några dagar sedan — jag var ej i tillfälle därtill — vid ett föredrag, som hölls i Stockholm av en annan vän av allianspolitik, nämligen doktor Sigurd Ibsen. I sitt föredrag påpekade denne, att för en anslutning till Tyskland och samtidigt till tremaktsförbundet hade i Sverige höjts otaliga röster, och så fortsatte han, lämnande följande märkliga upplysning: »I en norsk tidning har doktor Hedin nyligen framhållit, att visserligen den allmänna opinionen i Sverige för närvarande icke är för en dylik politik, men att programmet har vunnit bifall i officerskretsar och inom den Hjärneska historiska skolan och ytterligare hos en del högt ansedda män, som emellertid av oportunitetsskäl icke ännu våga taga steget fullt ut.» Vilka dessa oportunitetsskäl äro, det är kanske icke så alldeles svårt att förstå.

Med allt detta för ögonen börjar det sannerligen visa sig nödvändigt att, innan vi här i riksdagen gå till vårt arbete på försvarsfrågans lösning, den regeringsmedlem, som nu har ledningen av vår utrikes politik i sin hand, inför riksdagens forum och därmed också inför den svenska allmänheten säger ifrån och det så att det hörs i alla landets hörn, att här är icke, här kan icke och här får icke vara fråga om att inleda landet på någon allianspolitik. Det gäller att ännu en gång klart och tydligt bliver utsagt att stärkandet av våra försvarskrafter icke har något annat ändamål än att värna vår neutralitet, vår frihet och vår självständighet, därest de av annan makt skulle hotas eller angripas.

Ja, går jag nu från denna utgångspunkt närmare in på försvarsfrågan, så skall jag icke där sysselsätta mig med några finansiella siffror. Jag vågar taga för givet, att högerns förut-

varande finansminister herr Swartz, som ju brukar här belysa faran av alltför spända budgeter och inkomstberäkningar, icke skall underlåta att göra detta nu, när den nuvarande finansministern tyckes spänna både på det ena och på det andra hållet långt mera än hans företrädare. Icke heller skall jag här gå in på värnskatten, ty jag tager för alldeles givet att högerns ledare i denna kammare, herr Trygger, som ju vid remissdebatten i januari ägnade så mycken uppmärksamhet åt den tendens i den vägen, som blivit utvecklade i Karlskronatalet, icke skall underlåta att nu eller i sinom tid, när vi fått mottaga värnskatteförslaget, noga och grundligt skärskåda Kungl. Maj:ts framställning i detta avseende. Nej, de siffror, som jag här skulle vilja ställa fram inför kammarens ögon, äro av helt annat slag. Det är valsiffrorna från den nu utkämpade valkampanjen, på grund av vilken riksdagen åter är samlad. Dessa valsiffror, efter det att svenska folket gått till val på den Hammarskjöldska regeringens program i försvarsfrågan, utvisa ju, att i denna väldiga valstrid 286,000 röster avgivits för regeringens program och 474,000 röster emot detsamma, de senare delade i 245,000 liberala och 229,000 socialdemokratiska röster. I avseende å den fråga, som kom att utgöra kärnpunkten i striden utöver hela landet, frågan om övningstiden för infanteriet och närmast omfattningen av dess beväringssrekrytutbildning, ha således 474,000 röster avgivits *mot* den av regeringen föreslagna beväringssrekrytskolan på 250 dagar. Man har icke velat gå med på en ökning av denna skola med $3 \frac{1}{3}$ månad såsom regeringen tänkt sig.

Regeringen har naturligtvis, då den i enlighet med sitt program nu framlagt detta förslag, därvid skaffat sig sakkunskapen till stöd, och en sådan rekrytskola skulle väl då innefatta sakkunskapens oeftergivliga krav. Någon närmare redogörelse för vad den tillfrågade sakkunskapen i detta fall uttalat ha vi ännu icke erhållit i den kungl. propositionen. På sidan 105 i propositionen omtalar hans excellens statsministern, att generalskommissionen på hans anmodan avgivit vissa skriftliga yttranden av konfidentiell natur. Ja, detta lilla meddelande till riksdagen påminner mig om det kända uttrycket till dem, som fåfängt väntade på en upplysning: »Jo, pytt fick ni veta't». Det hade dock varit av största intresse att man redan från första början kunnat få kännedom om vad den »auktoritative sakkunskapen» här haft att säga. Jag kan emellertid förstå, att den nuvarande chefen för lantförsvarsdepartementet icke vill begå samma faut, som den person gjorde sig skyldig till, vilken en gång inför en diskuterande församling av ungefär samma storlek som denna kammare, till belysning av det ämne, som då förevar, lämnade några meddelanden, som han inledde med de orden, att han kunde framlägga dessa upplysningar, därför att den och den personen meddelat honom dem i förtroende. Emellertid, det som nu är fördolt skall väl ganska snart bli uppenbart, i varje fall för det särskilda utskottet. Och intill dess ha vi ju att hålla

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

oss till vad denna generalskommissions föregångare i december och i januari i detta avseende yttrade uti officiella för alla tillgängliga handlingar och varav det ju framgår, att dessa auktoriteter erkänna, att de stridande linjerna, både den sammarkängande och den delade linjen, ha sina olägenheter och sina fördelar. Det enda, som, såvitt jag har kunnat finna vid läsningen av Kungl. Maj:ts proposition, i avseende å båda dessa linjer där står att hämta utav sakkunniges uttalanden, är ett yttrande i generalskommissionens officiella och offentliga uttalande av den 11 maj 1914, där det heter, att »den för fotfolket (infanteriet) föreslagna första tjänstgöringen torde, med hänsyn till den speciella sommarutbildningen, böra utsträckas så, att den omfattar en tid av 8 1/2 månader.» D. v. s. vi ha fått veta att generalskommissionen faktiskt har ansett sig böra gå längre än det program, som regeringen framlade i februari och mars, gått längre än detta, och såvitt jag kunnat finna av propositionen, har den nuvarande krigsministern icke bevärdigat detta generalskommissionens uttalande med ett ord till motivering av att man inom regeringen ändock stannat vid en lägre siffra. Det är att lägga märke till detta, ty det visar ju, att hans excellens statsministern och med honom Kungl. Maj:t tydligen också vill låta andra synpunkter gälla vid sidan av den auktoritativa sakkunskapen. Det är klart att vi, som här sitta i riksdagen, ha allt skäl att därutinnan följa statsministerns exempel. Vi ha allt skäl att låta lekmanaförståndet tala vid sidan av den auktoritativa sakkunskapen. För mig och för dem, som i detta fall tänka lika med mig, har det vid avvägandet av de båda linjernas värde i förhållande till varandra ställt sig så, att den delade linjen med hänsyn till såväl sommarutbildningen (sommarekrytutbildningen eller den allmänna rekrytutbildningen) som med hänsyn till vinterutbildningen måste på längden bliva att föredraga framför regeringens sammanhängande linje. Jag skall söka anföra ett par bevis för denna min uppfattning.

Vi minnas nog litet var huru det t. ex. ställde sig i fjol i november månad, den månad således, när den allmänna rekrytutbildningen vid vår armés huvudvapen, infanteriet, skulle enligt den sammanhängande linjen hava kommit att börja. Ja, det hade nog blivit en i ordets vidsträcktaste bemärkelse flyttande utbildning, som kommit de värnpliktiga till del, vilka då skulle haft sin tjänstgöring ute. För lekmannen ter det sig helt naturligt så och jag tror nog, att det också står klart för många av våra militärer, att den delade linjens sommarutbildning är vida överlägsen den sommarutbildning, som skulle komma att givas av den sammanhängande linjen. Men hur ställer det sig då med vinterutbildningen, med vinterrekrytskolan? Ja, i det avseendet har ju den sammanhängande linjens anhängare velat göra gällande, att den sammanhängande linjen skulle vara den delade betydligt överlägsen. Jag tager emellertid fasta på det erkännande i motsatt riktning i fråga om en mycket viktig sida

av vinterutbildningen, som redan gjorts av statsministern i hans stora politiska tal i Stockholm. Han gjorde då det bestämda medgivandet, att när det gällde tillämpningsövningar och övningar i större truppförband, måste den delade linjen anses vara den sammanhängande linjen betydligt överlägsen. Det säger sig ju också självt, att det måste vara en mycket stor fördel när man skall gå till en sådan speciell utbildning som vinterutbildningen, att den värnpliktige förut inhämtat allt vad han kunnat inhämta av färdigheter och kunskaper, med andra ord att han i allt övrigt är en färdigbildad rekryt. Detta måste vara av betydelse icke allenast för de värnpliktige själva utan jämväl för deras befäl, ty det böra vi ju komma ihåg, att om olyckan av ett vinterkrig skulle gå fram över oss, gäller det ej endast att manskapet är vinterutbildat, utan även att vårt befäl varit i tillfälle att under fredsförhållanden så likartade med krigsförhållanden som möjligt lära sig att vintertid taga vård om detta manskap och föra det fram mot en fiende till försvar och anfall. Huru kunna regeringens medlemmar tänka sig, att bevärningsrekryter, som endast varit med under november och december och kanske någon del av januari, skola kunna ha hunnit så långt, att man kan taga ihop dem till tillämpningsövningar och övningar i större förband? Nej, det kan man icke göra, men huru går det då med hela denna vinterutbildning? Vad ha vi då för trygghet för att vi i händelse av ett krig skola kunna hava befäl och trupp i det förhållande till varandra, att befälet då kan ansvara för trupps förande?

Det är en annan sida av denna sak som jag tror, att man icke kan förbise. Hur kommer det att ställa sig vid den sammanhängande linjen i fråga om möjligheten för Kungl. Maj:t att inordna vinterrepetitionsövningar, om och när Kungl. Maj:t finner det lämpligt och nödigt att anordna sådana övningar? Att det går med den delade linjen är tydligt, men jag tror, att man skall råka ut för de allra största svårigheter att få in en repetitionsövning vintertid under den sammanhängande linjen.

Ja, jag har gjort denna jämförelse under förutsättning, att den sammanhängande linjen skulle komma att fastställas till det dagantal, som Kungl. Maj:t föreslagit. Men jag har sannerligen ingen tro på att riksdagen skulle besluta ett sådant dagantal, även om den toge den sammanhängande linjen. Efter det valutslag, som vi bevitnat, lär det icke vara möjligt att tänka sig detta, och huru går det då med den sammanhängande linjen? För varje dag, varmed denna linje minskas, minskas den naturligtvis i värde både ur den ena och ur den andra utbildnings-synpunkten, för varje sådan dag som avskäres, måste det allt mer gå upp för en och var, att det är på den delade linjens väg som man har att även militäriskt sett finna den rätta lösningen.

Jag skall nu övergå till en annan synpunkt i avseende å infanteriets utbildning, där den nuvarande och den förra regeringen visat sig vara av helt olika mening. I den kungl. pro-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

positionen heter det i avseende å underbefälsfrågan, att man bör vidtaga åtskilliga åtgärder för att råda bot på de betänkliga brister, av vilka 1901 års härordning visat sig lida i avseende å tillgången på underbefäl. För detta ändamål förordar regeringen civilanställning, som ju är en viktig sak, en gemensam underofficersskola, anställningspremier, avskedspremier o. s. v. till ganska avsevärda belopp. Jag tror naturligtvis, att åtskilligt av detta skall visa sig verksamt när det gäller att rekrytera det stamanställda underbefälet, men frågan är blott om man här i allo är inne på rätt väg. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i det förslag, som här föreligger, säger regeringen att premiebeloppen, särskilt anställningspremiernas belopp synas icke böra en gång för alla fixeras utan att det bör åt regementscheferna överlämnas att efter för handen varande omständigheter inom vissa gränser bestämma premierna. Varifrån skola då dessa medel tagas? Jo, enligt regeringens mening skola de fås från besparade rekryterings- och avlöningsmedel. Ja, som herrarna veta har riksdagen och särskilt dess andra kammare visat sig ganska intresserad för dessa besparade avlöningsmedel och ansett att de böra redovisas tillbaka till statsverket. Regeringen vill här gå en helt annan väg, den vill låta dessa besparade medel gå ut till truppförbanden och giva regementscheferna tillfälle att ganska fritt handskas med desamma. Men huru skulle det då, mina herrar, komma att gå, om man finge tillgripa denna utväg vid de olika truppförbanden? Jag befarar, att då skulle den sista villan bliva värre än den första, ty ingenting vore väl betänkligare än ifall de, som skola anvärvas, kapitulera eller rekapitulera, finge den uppfattningen, att till den ene betalas ett belopp och till den andre ett annat belopp. Jag tror, att detta komme icke att visa sig vara till någon fördel för volontärrekryteringen utan snarare tvärtom. Det parti, som jag tillhör, anser att man nu i denna fråga bör gå till själva botten och se till att man särskilt vid de truppförband, och de äro icke så få, där stora vakanser framträtt uti underbefälsgraderna, kan ordna så att det under alla förhållanden må finnas tillräcklig tillgång på underbefäl. I den proposition, som vi här ha framför oss, uttalar visserligen föredragande departementschefen mot slutet av det här kapitlet denna förhoppning: »Det synes ej osannolikt, att med nu ifrågasatta förbättringar i avseende på det fast anställda underbefälets avlöning, utbildning och befodringsutsikter den för närvarande särskilt vid infanteriet förefintliga instruktörsbristen skall på frivillighetens väg kunna fyllas.»

Ja, det är just instruktörsbristen det gäller. Men här finnes icke alls någon säkerhet för att man kan få denna brist afhjälpt om man icke vill gå den väg, som det liberala försvarsprogrammet anvisar, nämligen att låta vissa kategorier av värnpliktiga, de mest skolade och de mest bildade, av vilka ju den nuvarande regeringen kräver det offret, ett mycket stort offer, att de skola tjänstgöra i linjen 485 dagar och sedermera i ytter-

ligare 20 dagar, summa 505 dagar, även användas som instruktörer. Om man gör detta, har man utsikt till att verkligen råda bot på detta onda; varom icke, har man icke utsikt därtill. Jag kan ju tänka mig en anledning till att den nuvarande regeringen icke pålagt dessa värnpliktiga någon instruktörtjänstgöring, den nämligen att det utan tvivel ställer sig ganska svårt vid den sammanhängande linjen att få in några lämpliga tider, då dessa till plutonchefer utbildade även skulle tjänstgöra som instruktörer. Vid den delade linjen åter låter det sig göra.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Jag talade för en stund sedan om en ganska viktig utgångspunkt för försvarsfrågans behandling. När vi en gång gå att fatta våra beslut i försvarsfrågan efter det utredningsarbete, som nu skall utföras i riksdagen och dess särskilda utskott, är det även en annan viktig utgångspunkt, vilken det parti jag tillhör ansett böra vara grundläggande för arbetet på försvarsfrågans lösning, men som i den kungl. propositionen tydligen fått träda i bakgrunden. Vi ha ansett, att det är av den allra största vikt att det vid försvarsreformen tillses, att försvarskostnaderna avvägas med nödig hänsyn till andra statsbehov och landets bärkraft. Här i denna proposition framstår tydligen en tendens att skjuta undan detta krav. Jag är övertygad om att man inom det särskilda utskottet nog skall tillse, att detta krav upprätthålles såsom en grundval för dess arbeten.

Ja, mina herrar, jag vet nog att under arbetet på försvarsfrågans lösning det kommer att yppa sig åtskilliga svårigheter; men svårigheter äro till för att övervinnas. Det har på sista tiden icke saknats locktoner, gående ut på att skjuta upp försvarsfrågans lösning. Man har på vissa håll, där man förut lagt i dagen en ofantlig iver för en snar lösning, nu visat sig benägen att förvandla det, som förut utgjort mål, till ett medel för andra strävanden. Jag vågar vara viss om, att den nuvarande regeringen icke skall vara benägen att lyssna till sådana locktoner. Vi minnas nog litet var den tid, då unionsfrågan här i landet lade sig såsom en mara över hela vårt politiska liv. År efter år, riksdag efter riksdag trängde den frågan åt sidan den ena stora och viktiga reformen efter den andra. Det vore ju allt utom lyckligt, om så också skulle bliva fallet med försvarsfrågan. En av den nuvarande regeringens medlemmar har för några dagar sedan vid ett offentligt tillfälle erinrat om att den nuvarande regeringen endast har »mönstrat för resa». Den, som mönstrar för resa, och det göra vi väl litet var här i världen, den vill gärna se ett resultat, och när statsministern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 3 sistlidne mars, då beslutet om riksdagens upplösning fattades, framhöll, att det i själva verket icke finnes någon olöslig motsats mellan det nödvändiga och det möjliga, då har hans excellens herr statsministern uttalat en sats, som jag vill hoppas skall bliva vägledande för det utskott, som nu går att behandla försvarsfrågan, och till sist också för riksdagens kamrar. Det gäller i denna fråga,

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

om man vill dess lösning, att icke spännen bågen så att den brister. Vi vilja nog alla i denna viktiga fråga komma till ett resultat, och då böra vi också arbeta därför. Vilja vi — och det vet jag, att det parti jag tillhör vill — komma till ett gott och gagnande resultat, gagnande för landet och för dess försvar, då måste vi också under arbetet inrätta oss därefter.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Jag är säker om att kammarens ledamöter med stor glädje ha hört, att bägge de föregående talarne uttalat den önskan, att denna stora och viktiga fråga vid innevarande riksdag skall kunna vinna en för landet lycklig lösning. Vad den förste talaren angår, anknöt han emellertid till detta uttalande ett beklagande över den valstrid, som föregått valen till andra kammaren, och han gjorde särskilt gällande, att det parti, som jag för min del har äran tillhöra, skulle under denna valstrid hava handlat på ett sätt, som icke vann hans erkännande utan tvärtom uppväckte hans klander. Jag förstår mycket väl, att man på ett särskilt sätt betraktar vad som försiggått, då resultatet blivit för ens parti så olyckligt, som det blivit för det parti, som den förste ärade talaren tillhör. Helt naturligt kommer man då att rikta uppmärksamheten på en massa saker, som förekommit, och överdriver deras betydelse liksom deras inflytande på det resultat, som har kommit till. För min del har jag ju icke någon möjlighet att här vare sig förneka eller försvara vad som påstås ha försiggått. Emellertid tror jag, att den ärade talarens egen framställning visade, det han betydligt överdrev saken, och att i själva verket vad som vid denna valstrid förekommit icke är något annat än vad vid alla dylika tillfällen kommer i fråga. Det finnes dock några punkter, som jag skall be att få särskilt upptaga till bemötande.

För det första har herr Hellberg såsom ett moment i den otillbörliga valstrid, som skulle hava försiggått från vår sida, åberopat den behandling, som den siste ärade talaren skulle hava varit föremål för av sin efterträdare. Då hans excellens herr statsministern icke är närvarande, vill jag för min del taga upp denna sak sådan den framstår för mig av vad jag sett i tidningarna. För såvitt jag förstår saken riktigt, föreligger ingenting, som kan vara föremål för klander. Den ämbetsman, som avförade den förutvarande krigsministern den ifrågavarande hemliga handlingen, handlade i överensstämmelse med sin ovillkorliga plikt, och den omständigheten, att en eller annan av dröjsmålet med handlingens tillrättakommande kunde taga sig för att göra den ena eller andra slutledningen har naturligtvis icke något som helst inflytande, när man skall bedöma vad som försiggått. Jag vill erinra om ett liknande fall, som hänt mig själv. Jag skulle övertaga utredningen av ett stärbhus. Det var en ganska stor förmögenhet, som skulle överlämnas till

Statwerkspropositionen.
(Forts.)

mig av en myndig och framstående finansman. När han till mig avlämnade stärbhusets papper, räknade han endast de särskilda aktierna, och då jag sade, att jag ansåge det vara riktigtast att se till, att i varje aktiebrev funnes det därtill hörande kupongarket, frågade han mig, huruvida jag misstrodde honom och sålunda befarade, det han skulle vilja uppgiva att han till mig lämnade något, som han icke överlämnade. Härpå svarade jag, att någon dylik misstanke alls icke förefunnes från min sida, men att jag däremot hade en tydlig plikt mot mig själv och mot dem, vilkas rätt jag representerade, att se till, att jag finge vad jag skulle ha. Jag anser detta vara ett analogt fall med vad som här försiggått.

När herr Hellberg gjorde anmärkningar mot högerens agitation, framdrog han därjämte ett yttrande, som jag skulle hava haft här i Stockholm. Jag har ju icke papperen här, men herr Hellberg läste upp mitt yttrande ur en tidning, och jag förmodar, att jag sagt på det sättet, nämligen att det för den framtida rättsuppfattningen skall te sig såsom ett förräderi, att man sätter något annat intresse framför landets säkerhet. Nu sade herr Hellberg, att jag därmed i själva verket skulle hava förklarat, att de ledande politici, som gjort uttalanden därhän, att intressen skulle kunna förekomma, som äro viktigare än rikets bestånd, vore förrädare. Det är väl ändå att tolka andras ord bra egendomligt. Jag har talat om den framtida uppfattningen och ställt den i motsats till den nuvarande och särskilt i motsats till det liberala partiets uppfattning, och därmed har jag icke på något sätt subjektivt stämplat de personer, som ha denna senare uppfattning, såsom förrädare. Det liberala partiets uppfattning i försvarsfrågan är en döende uppfattning, och den kommer att i framtiden ersättas just av den uppfattning, för vilken jag gjort mig till tolk. Och, mina herrar, jag står för vad jag sagt; jag tvekar icke att än en gång uttala precis detsamma, som jag gjorde vid ifrågavarande tillfälle. Herr Hellberg har emellertid ställt mig under framtidens dom. Eftersom herr Hellberg mot mig anmärkt, att man skulle kunnat missuppfatta mitt yttrande och att jag bort vara medveten därom, undrar jag, om icke herr Hellberg, då han ifrågasatt att ställa mig under framtiden, trots, att man därigenom skulle kunna få en viss uppfattning av mitt handlingssätt. Vet herr Hellberg vilka brottslingar man ställer under framtidens dom? Det är de allra grövsta. Slå upp Sveriges rikets lag, skall herr Hellberg få se, att det är endast de allra grövsta förbrytare, vilka, om man icke kan få full bevisning mot dem, ställas under framtidens dom.

Herr Hellberg gjorde ytterligare gällande, att högern genom sitt tillvägagångssätt vid denna valstrid bidragit till att förstöra moralen i landet. Det är ett synnerligen hårt omdöme. Jag vill nu icke närmare gå in på den saken, men jag vill göra den frågan till herr Hellberg, hur det gick med moralen i lan-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

det, när vänstern år 1911 utlovade nedsättning i försvarsbördorna, trots det man från ledande vänsterhåll måste inse, att detta var något, som man icke kunde realisera utan att äventyra landets säkerhet. Var det moral och är det en sådan moral, som vi förstört, då tror jag, att vi därigenom gjort landet en stor nytta.

Den siste ärade talaren vände sig egentligen till regeringen, och jag vill en gång för alla förklara, att jag står icke här och för regeringens talan. Regeringen är stödd på högern och de liberala försvarsvännerna. Dessa båda grupper utgöra regeringens stöd och följaktligen är högerpartiet icke solidariskt med regeringen, lika litet som regeringen är solidarisk med högern. Men det må i alla fall tillåtas mig att något skärskåda de anmärkningar, som herr Bergström gjorde. Han sade, att regeringen påtagit sig ansvaret för försvarsfrågan, men i samband därmed också ansvaret för att reformarbetet nedlagts. Trots det att vi icke hunnit långt på riksdagen och regeringen kanske kunde bättra sina synder, om den har några sådana i detta avseende, något som jag för min del icke vet, så gör herr Bergström gällande, att regeringen har förstört reformarbetet i följande punkter: kvinnans rösträtt, det få vi icke, öppen omröstning i riksdagen, det få vi icke, ändring i expropriations- och åkarpsslagarna, det få vi icke; och så utvecklade herr Bergström huru nödvändigt allt detta vore. I avseende härå vill jag för det första säga, att de val, som skett, hava uttryckligen skett på försvarsfrågan, och om regeringen sålunda skulle hava för några månader, till en kommande riksdag, uppskjutit dessa frågor, är det alldeles överensstämmande med den situation, som förelagat och av vilken valen äro ett uttryck. Men låtom oss använda herr Bergströms egen motivering. Herr Bergström sade, att när det vore fråga om några reformer från högern — herr Bergström identifierar regeringen och högern — då hade högern bara två sätt att gå tillväga och det vore konstaterat att saken förhölle sig på det sättet: antingen förhalades reformen eller förfuskades den. Nu har herr Bergström gjort gällande, att regeringen synes vilja förhåla saken till en kommande riksdag. Tycker herr Bergström, att det är sämre än om regeringen kommit fram med en förfuskad reform? Det synes mig som om herr Bergström borde vara regeringen tacksam för att den icke förfuskat reformarbetet utan endast förhalat det.

Sedermera gick den ärade talaren in på försvarsfrågan och riktade då först ett uttalande i anledning av den Hedinska broschyren till hans excellens herr utrikesministern, varöver jag naturligtvis icke skall ingå i något yttrande. Men jag vill betona, att när herr Bergström säger, att vi behöva ett uttalande därom, att den försvarsreform, på vilken vi nu arbeta, avser att bevara vår neutralitet, bevara vår frihet och vår självständighet och icke att göra oss alliansfäbig, när herr Bergström vill att detta skall auktorativt uttalas, tror jag för min del att detta är onödigt, ja, rent av kan vara skadligt. Det är farligt att göra

uttalanden om självklara saker, ty då kan folk tro, att det ligger något bakom. Jag tror, att vi alla äro ense i den punkten, att försvarsreformen har till syfte att bevara landets självständighet och icke att binda oss i någon riktning.

Sedermere gick den ärade talaren in på övningstiden. Det kan icke falla mig in att på detta stadium närmare ingå på den frågan. Jag skall blott rent formellt undersöka det resonemang den ärade talaren förde. Han sade, att det vore 474,000 röster mot den av regeringen föreslagna övningstiden, under det att endast 286,000 röster vore för denna övningstid: alltså vore det omöjligt att godtaga den. Men då skulle jag vilja fråga den ärade talaren, huru många, som äro emot det liberala partiets övningstid. Jag räknar att det är 515,000, och det finnes således än större skäl att icke acceptera denna, om man skall föra ett dylikt resonemang. Jag kan icke finna annat än att herr Bergströms argumentation leder till, att man icke bör göra någonting alls. Låt oss taga följande exempel. Det är tre personer, av vilka två vilja ett visst mål; den ene vill gå en väg, den andra vill gå en annan och den tredje vill stå stilla. Med herr Bergströms argumentering böra de stå stilla, då de icke kunna komma överens om riktningen. Jag undrar, om icke detta är ett underligt program för en reformpolitiker.

Jag skall icke vidare ingå på bemötande av vad de föregående talarna yttrade. Jag vill blott än en gång såsom en glädjande företeelse fastslå, att, trots vad de anmärkte, man dock under deras anföranden kunde spåra en varm känsla för att försvarsfrågan måtte komma till en lycklig lösning vid denna riksdag.

Om jag nu skulle övergå till den kungl. propositionen, så intager jag för min del sannolikt samma ställning som flertalet inom denna kammare, då jag måste förklara, att de framlagda förslagen äro alltför omfattande, för att jag redan nu skulle kunna ingå i någon detaljerad granskning av desamma. Så mycket anser jag mig dock berättigad att uttala, att förslagen lämna det intryck, att Kungl. Maj:ts regering nedlagt en alldeles särskild omsorg på att begränsa sina äskanden till vad som för det avsedda ändamålet, skydd för rikets säkerhet, är oefftergivligen nödvändigt. I vissa punkter, där Kungl. Maj:ts förslag icke tillgodosett de krav, som av militära myndigheter uppställts, kan man hysa tvekan om icke regeringen i uppfattningen om det nödvändiga visat sig alltför optimistisk. Emellertid här är icke tillfället att utveckla de betänkligheter, som vid läsandet av förslagen i ett eller annat avseende kunna ha gjort sig gällande. Fasthellre måste man vara Kungl. Maj:t tacksam för att i stort sett de bördor, man vädjat till svenska folket att underkasta sig, icke varit större än vad en omsorgsfull prövning visat vara för närvarande oundgängligt och icke mindre än vad som kräves för rikets bestånd. Sant är visserligen, att de extra ordinära ekonomiska offer, Kungl. Maj:t ställt i utsikt för ett relativt

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ringa antal svenska medborgare, äro ojämförligt större än vad något land i världen med motsvarande tillgångar vågat begära av ett sådant fåtal medborgare. Men samtidigt som jag protesterar mot den insinuation man gjort gällande, att jag i januari skulle hava satt mig emot värnskatten, då jag i verkligheten endast gjort anmärkning mot dess användande för andra ändamål än utomordentliga försvarsbehov, vill jag uttala, att Kungl. Maj:t riktigt bedömt fosterlandskärleken hos dem, av vilka dessa offer skola utkrävas, när Kungl. Maj:t icke låtit uppoffringens oerhörda storlek utgöra hinder för framställandet av förslag om sådana nödvändiga försvarsförbättringar, som man trots sig eljest icke kunna genomföra. Även från håll, där man ej brukar ödsla med beröm över de ekonomiskt bättre lottades offervillighet, har man icke dragit i betänkande att ge erkännande åt den storslagenhet, som — svensk till sin art — icke njuggt utan rikligt mäter ut vad som är avsett att bidraga till fosterjordens bevarande. Inför ett dylikt erkännande gripes man av en varm förhoppning att vid försvarsfrågans behandling vår tävlan inbördes icke skall gå ut på att undgå deltagande i de bördor rikets försvar nödvändiggör, utan tvärtom på att vi, var och en i sin stad, skola fullt ut fylla de krav, som rättvisligen kunna på oss ställas. Särskilt bör man kunna vänta, att folkets stora flertal skall utan tvekan ställa den levande kraft till rikets förfogande, utan vilken alla ekonomiska bidrag äro så gott som värdelösa. Tyngdpunkten i de kungl. försvarspropositionerna ligger därför i frågan om övningstiden, dess längd och anordning i övrigt. Endast genom en lösning av denna fråga i enlighet med sakkunskapens oavvisliga fordringar, kunna vi möta den fara för riket, som den världspolitiska situationen otvivelaktigt kommer att länge innebära.

Övertygelsen härom har gjort sig gällande i allt vidsträcktare kretsar inom vårt land och har, i förening med uppvaknandet av svenska folkets vilja att ständigt leva, mer än något annat bidragit till den försvarsvänliga stämningen i landet, som tog sig ett så kraftigt uttryck vid valen till andra kammaren och som alltjämt i ökad styrka håller på att genomsyra de olika befolkningslagren. Det vore att svika Sveriges folk, om vi av räddhåga eller svag undfallenhet läte förleda oss att eftergiva något av vad vi efter grundligt övervägande måste fasthålla såsom oeftergivligt för rikets säkerställande. Min fasta förvisning är, att denna kammares nationella parti vid prövningen av Kungl. Maj:ts förslag städse skall visa sig villigt att tillmötesgå önsknningar från övriga partiets sida, som icke äventyra effektiviteten i den framlagda försvarsreformen, men å andra sidan ovillkorligen vägra sin medverkan till en lösning, som gäve Sveriges folk endast skenet av ett betryggande försvar för dess oberoende och integritet. Att åvägbringa ett verkligt skydd för vårt land framstår för oss såsom en så bjudande fosterländsk plikt, att vi hellre skulle vilja se vårt eget parti söndersmulat

i kampen för detta fosterländska mål än frivilligt uppgiva en strid, där vår seger är förutsättningen för säkerställandet av rikets bestånd. Med dessa ord räcka vi handen till riksdagens övriga partier att gemensamt med oss broderligt samråda om ett värdigt svar på Kungl. Maj:ts med beundransvärd snabbhet och skicklighet framlagda förslag i försvarsfrågan.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Pers: Herr vice talman! Jag skall be att få föra tanken på en sak, som ligger mer på neutral mark, än vad den hittillsvarande förhandlingen gjort, men icke desto mindre är av stor vikt för vårt land.

I den statsverksproposition, som inlämnades i januari månad, utlovades förslag under riksdagens lopp angående ombyggnad av Södertälje kanal i dess helhet. I avvaktan härpå föreslogs det riksdagen att avsätta 200,000 kr. för ändamålet. I den nu föreliggande statsverkspropositionen har emellertid beloppet icke upptagits, och civilministern utlovar ingen proposition i ämnet. Det säges uti den kungl. propositionen, att utredningen ej är färdig och att förhållandena vid innevarande riksdag påkalla en begränsning i avlåtandet av framställningar till densamma. Emellertid förefaller det, som om det hinder vilket sålunda föranlett uppskovet, icke skulle vara alldeles oöverkomligt. Det förefaller, som om detta hinder skulle i någon mån hava blivit mindre, än man föreställt sig. Jag tror, att man kan säga, att kommerskollegium ej kan behöva låta vänta på sitt utlåtande, utan att det kan vara färdigt ganska snart. Och vad Stockholms stad beträffar, som begärt anstånd med avlåtande av sitt yttrande till slutet av nästa månad, så har beslut i den fråga, som Stockholms stad har närmaste intresse av, nämligen Hammarbyleden, redan fattats i måndags, så att Stockholms stad knappt kan behöva långt anstånd för att säga sin mening uti denna viktiga fråga. Vattenfallsstyrelsen anser i sitt utlåtande, att arbetet borde kunna börja redan under 1915. Älvkarleby kraftverk antages bliva färdigt under detta år, Trollhätte kanalbyggnad under början av nästa år och dubbelspåret Rönninge-Ström under senare delen av nästa år. Genom påbörjandet av ombyggnaden under 1915 skulle en önskvärd utjämning i statens byggnadsverksamhet kunna vinnas, anser vattenfallsstyrelsen, något som jag förmodar, att alla äro eniga om att eftersträva i möjligaste mån. Nu föreligger fara, att denna kontinuitet ej skall kunna vinnas, åtminstone ej kunna vinnas utan att särskilda ansträngningar göras för att kunna åstadkomma densamma.

Jag har, herr talman, funnit mig uppfordrad att på de intresserade orternas vägnar framföra ett beklagande av uppskovet och en förhoppning om, att Kungl. Maj:t måtte föra frågan framåt till en god lösning. Vattenfallsstyrelsen beräknar utbyggnadstiden till fem år. Stockholms stad beräknar

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

utbyggnadstiden för Hammarbyleden till åtta år. Men vad den senare byggnadsfrågan beträffar, torde det åtgå någon tid för att få den klar, och det förefaller, som om här icke någon brådska skulle göra sig gällande. I fråga om Södertäljeleden äro preliminärerna, som det förefaller, ganska klara. Vattenfallsstyrelsen har lämnat sin utredning, och Mälarstäderna, som närmast beröras, ha förklarat sig villiga att ställa sina hamnar i ordning. Saken har så länge varit föremål för statsmakternas beprövande, att den stora industriort, som ligger bakom dessa Mälarstäder, kan sägas med otålighet vänta, att saken skall komma från ord till handling. Man väntar definitivt beslut i frågan. När dessa stora industriföretag kalkylera sina utvidgningar, kan man alltjämt icke vara säker på, att den Mälarstrand, som ligger endast några kilometer ifrån fabrikerne, kan bli öppen för den större sjöfarten. Man måste gå ut från, att man ännu lång tid får havet 10, 12, 15 mil från sig och får gå till Gävle, Oxelösund, Norrköping, Kristinehamn eller Göteborg, under det att det alltjämt är osäkert, när denna 10, 12 mils naturliga inlandskanal, som endast ligger en halv meter över havet, skulle komma till önskvärt gagn.

Jag har som sagt velat föra tanken på denna sak och uttrycka orternas farhåga för att den skall bli uppskjuten och ännu alltjämt liggå i det ovissa.

Herr Lindblad, Anders: Herr talman, mina herrar! Det parti jag tillhör, är ju ännu så fåtaligt representerat i denna kammare, att det knappt kan hava någon betydelse för de båda stora partierna, vilken uppfattning vi ha uti den fråga, som det nu närmast gäller. Jag säger: *ännu*, ty jag tror, att de, som nu sitta i denna kammare, ha klart för sig, att den tiden ej är så långt avlägsen, då socialdemokratien rycker in i denna församling, starkare representerad än vad den förut varit.

Den förste ärade talaren här i dag har, som det synes mig, på ett ovederläggligt sätt karakteriserat och belyst den valkampanj som ligger mellan den förra riksdagen och den nu sammanträdde. Aldrig förr torde en valrörelse hava gått av stapeln i vårt land, där hetsen, de rena osanningarna och förvrängningarna till allmänhetens förvillande blivit så flitigt använda som just under denna valkampanj. Att högern, som tydligen gick ut i denna kampanj efter långa, underminerande förberedelser, icke skulle avstå från en tävlan om den ringaktade »folkviljan», var man ju tämligen beredd på, men att den skulle söka vinna denna genom medel sådana som de, vilka vi hört i dag, det hade väl knappast någon tänkt sig. Men högern visste nog, att det fanns breda lager bland Sveriges folk, som nyss fått sin medborgarrätt och vilka ej voro tillräckligt politiskt skolade. Och i en sådan jordmån har den också lyckats att vinna terräng. Huruvida detta kan ske än en gång, även om det gällde med försvarsfrågan som valprogram, därom vågar

den väl knappt själv vara fullt förvissad, och jag skall icke heller tillåta mig några spådomar i den vägen. Men knappast tror jag, att försvarsfrågan kan av högern med samma fördel användas som språngbräde för andra gången. Och lyckligt vore icke heller om så skedde, ty så som agitationen bedrivits, skulle därav även bland annat lätt kunna dragas den slutsatsen i vårt östra grannland, att svenska folket stode fientligt sinnat och hyste ovänliga planer mot detsamma. Jag måste nämligen som rent landsfördärlig beteckna en agitation, som går ut på att för lösandet av vår försvarsfråga framställa en hittills fredlig grannstat såsom mot oss ovänlig och rent av färdig att störa det goda förhållandet, som det för hela vår materiella utveckling är av största vikt för oss att ytterligare främja.

En dylik politisk agitation är också obehövlig; det finnes i vårt land ej något politiskt parti, som icke vill bevara vårt lands självständighet. Men högerns tro på, att detta kan ske endast genom fästningar, F-båtar och annan krigsmateriel, kan jag ej gilla. Det oerhörda rustandet innebär så långt ifrån någon trygghet för freden, att det tvärtom utgör en fara för densamma. Så länge rustningarna pågå, stå vi ständigt inför kriget. Man skall här svara mig: »Men när andra rusta, måste vi också göra det, och var man vet, att vi endast rusta för att försvara oss.» Men, mina herrar, så svarar man i alla land, där rustningarna pågå. Varje lands maktägande äro angelägna om, att icke dess rustningar uppfattas som ovänlighet mot någon grannstat; man rustar blott för att försvara sig och för att trygga — freden! Är då denna i detta nu allvarligt hotad? Trontalet har intet att därom förmåla för vårt lands vidkommande; vårt förhållande till främmande makter är alltjämt vänskapligt, heter det.

Det vore emellertid att gå för långt, om vi under nuvarande politiska förhållanden ansåge oss kunna avstå från varje form av väpnat försvar. Situationer kunna uppstå, tack vare just rustandet, där vi kunna bli nödsakade att värna oss med vapen. Men det förslag, som nu ligger på bordet från regeringen, synes snarare leda till ruinerande av oss själva än till stärkande av våra möjligheter att försvara oss mot en inkräktare. En militärbudget på 93 miljoner, som nog snart stiger till 100 miljoner och däröver för ett folk på 5½ miljoner invånare, går långt över gränserna för den bärkraft vi äga. Här hjälper ej att peka på värnskatten, ty även dessa 75 miljoner för engångsutgifter skola dock i sista hand tagas ur det produktiva arbetet. Och antalet produktivkraftiga i vårt land är ringa tack vare en på grund av inre sociala förhållanden ständigt stegrad emigration. För övrigt är det de årliga utgifterna jämte den ökade värnplikts-tiden, som är det mest betungande.

Att man emellertid plötsligt kommit underfund med, att det finnes en sådan samlad förmögenhet hos den burgna samhällsklassen, att den på tre år kan offra hela 75 millioner, är ju rätt

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

intressant. Det brukar annars klagas högljutt över kapitalfattigdomen. Målsmännen för näringar av alla slag vända sig till staten för att få hjälp i sin betryckta ställning, och gäller det ett par öre mer i timmen till arbetarna, då kunna ej industri och andra näringar bära en sådan belastning.

För mig står det klart, att vi kunna ordna vårt försvar vida mer betryggande än för närvarande för betydligt mindre summor. Och att vi *måste* göra detta, om vi ej skola hämmas i vår inre utveckling, det har även första försvarsberedningen ådagalagt i sin utredning. Det föreliggande förslaget synes endast ta hänsyn till den militära sakkunskapens krav, och såsom alltid förut bjudas vi att på nytt börja med miljonutgifter till försvaret utan hänsyn till våra ekonomiska möjligheter. Detta kan jag ej vara med om. Och så mycket mindre, som jag ej tror på någon överhängande krigsfara. Förvisso äro de kapitalistiska intressen starka, som i flertalet fall framkalla de krigiska förvecklingarna, men även fredskrafterna växa sig över hela världen med var dag starkare. Redan de 14 miljoner fackligt organiserade arbetare, som finnas, representera en betydande fredsgaranti. Och ju större inflytande arbetarklassen och småfolket få på de olika ländernas politiska förhållanden, desto starkare stöd för freden. Det är inför dessa nya fakta i folkens utveckling framåt och uppåt mot en högre civilisation, som avvapningen står som slutmålet på det socialdemokratiska partiprogrammet. Att vi under tiden icke kunna helt avstå från väpnat försvar, har jag redan antytt, och vårt parti har i den nyss ändade valkampanjen fört fram ett positivt försvarsprogram, som avsevärt ökar vår värnkraft, men även räknar med de ekonomiska möjligheterna för vår inre utveckling och med stärkandet av den folkkraft, som väl ändå är allt försvars- och o.

Ni, mina herrar till höger, avfärda detta vårt försvarsprogram som ett utslag av försvarsfiendlighet och oss beteckna ni som försvarsfiender. Så sker på möten och dagligdags i högerns press, men kommen dock ihåg, att på den svenska arbetarklassen beror i väsentlig mån icke blott vår inre utveckling utan även vår yttre trygghet. Genomförandet av det nu föreliggande förslaget får icke denna arbetarklass bakom sig, och därmed är dess betydelse för försvaret väsentligen reducerad.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag vill börja med att beklaga det intermezzo från läktaren, som öppnade våra förhandlingar i dag. Det kändes pinsamt. Men jag vill ändock framhålla, hurusom detta onda möjligen kan ha det goda med sig, att vi på så sätt inom vår kammare fått i tryck, svart på vitt som man säger, konstaterat det bestämda och avgjorda avstånd, som förefinnes mellan dessa förvillade ungdomar och samtliga riksdagen tillhörande partier. Det står t. ex. i detta blad: »Ni alla, vilket parti

Ni än tillhöra, äro lika goda humbugsmakare.» — Den domen faller över oss alla alldeles lika. För min egen del känner jag det såsom en stor förödmjukelse, en dom över mig och alla dem, som mer än jag haft att bestämma någonting om, huru det skall gå till i Sveriges land, att trots allt tillståndet i vårt land kan vara sådant, att sådana yttringar av ett djupt känt missnöje kunna vara möjliga. Det bör ligga oss om hjärtat att se till, att snarast möjligt andra förhållanden måtte inträda.

Men jag vill övergå till det jag egentligen tänkt få säga. I det tal, som hölls vid riksdagens öppnande för några dagar sedan, förekom ett uttalande, som gjorde mig och många ganska bekymrade. Det såges på ett vackert och hovsamt sätt och sålunda bestämt stridande mot den form, som samma utsaga fått på annat håll, att Kungl. Maj:t vill rikta till alla den vädjan, att vid sina överläggningar och beslut sätta rikets fred, trygghet och oberoende i första rummet och låta alla andra hänsyn vika för detta stora och höga mål. Det har smärtat mig, att något sådant skall behöva sägas till svenska medborgare och därtill till sådana, som ju ha ansvar för vad som beslutas och göres med hänsyn till landets välfärd. Jag vill däremot hålla för visst, att något sådant icke behövt sägas, ty jag är övertygad om, att det icke finnes någon i Sveriges rike, allra minst någon som har känsla för ansvar, som ej obetingat sätter allt, som hör samman med fosterlandets väl, över alla andra vare sig egna eller andras intressen, och jag tror, att det för lösningen av den viktiga fråga, som närmast givits åt denna riksdag, vore synnerligen gagneligt, om alla sådana uttalanden, vilka vi från vänstersynpunkt ej kunna känna annat än såsom kränkande insinuationer, kunde underlåtas. Det är i själva verket ej fråga, om vårt land skall värnas eller icke, utan frågan är om de *vägar*, på vilka vilja gå för att nå fram till detta mål. Och det synes mig, att även den militära sakkunskapen och det parti inom denna kammare, som helst böjer sig för den obetingat, borde komma ihåg ett gammalt apostoliskt ord: »Vi se endels och profetera endels» och därav lära, att det kan finnas ärliga avsikter och de bästa strävanden även på den andra sidan.

Det såges vidare i samma tal, att de offer, som äskas av oss, sannerligen ej äro ringa, och jag vill gärna understryka sanningen av det ordet. Men jag tror också, att det är på sin plats att påminna, att dessa tunga offer, som krävas, icke blott beröra den stora förmögenheten, ehuru det synes så, när man talar om värnskatten och vad därtill hör. I Kungl. Maj:ts proposition nr 58, vilken vi nu snart också skola remittera, förekommer en utredning från statiska centralbyrån, i vilken visas, huru i Sverige för försvarsutgifter betalas per invånare 14,76 kr., under det andra med oss jämförliga stater ej nå upp till denna siffra. Där framhålles vidare, huru utav alla skatter till staten ej mindre än 69,2 % utgå i form av konsumtionsskatter, och jag behöver ju sannerligen ej inför denna kammare framhålla, huru dessa 69 % av utgifter, som komma till genom konsumtionsskatter, i alldeles särskild grad hårt

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

trycka på de arbetande skarorna. Men härtill komma alla de personliga offren, och vi må besinna, att dessa sannerligen icke äro ringa. Man talar om, att övningstiden är längre på andra håll, och det är ju sant. Men därav får man ej draga den slutsatsen, att, fränsett de större ekonomiska offer, som vårt folk är underkastat, icke de personliga offren redan skulle vara betungande nog. Jag vill anföra ett par exempel för att belysa, huru det faktiskt kan ställa sig i en del fall.

En läkare berättade för mig t. ex. om en man, som var 25 år gammal och fått uppskov med sin tjänstgöring åtskilliga gånger. Till sist måste han ut, han kunde ej få uppskov längre. Där hemma hade han hustru och fyra barn. Familjeunderstödet räckte icke till en tredjedel av mannens förtjänst, och den kost familjen under mannens frånvaro fick livnära sig av, bestod dag efter dag av bröd, potatis och vattvälling. Mjök fanns bara för den minsta i hemmet. Till slut blev det omöjligt; hustrun måste lämna sina barn hos en grannfamilj och måste gå ut, klen som hon var, och arbeta med skurning för att skaffa åtminstone någon gång litet närande föda åt sina barn. Huru det skulle gå för denna kvinna i längden att med så svaga krafter arbeta dubbelt, först ute och så i hemmet, det ville doktorn ej gå i god för. Han såg framtiden mörkt. Det kan sägas att detta fall mera är ett undantagsfall, och jag vill därför anföra något, som icke förekommer så sällan.

Det var ett par unga människor, som hade haft för varmt blod, och såsom hederlig karl kände han plikten att gifta sig med den älskade. Kort innan barnet väntades skulle mannen rycka in till tjänstgöring, och modern, som icke kunde uppehålla sig med det lilla understöd hon fick, måste övergiva sitt hem, lämna in sina möbler hos bekanta familjer och söka skydd och vård var hon bäst kunde, tills hon blev så stark, att hon kunde upptaga arbetet för sig och sitt barn. Men när hemmet åter en gång skulle kunna nyttas samman stod i öppna, vida fältet. Man kan svara, att de icke böra gifta sig, när de äro så unga och det kan ju så vara, men sådana saker låta sig nog icke kommenderas av välvilliga råd av utomstående.

Jag har endast antytt detta för att visa, vilka personliga offer, som redan nu äro förknippade med den nuvarande värnpliktstiden. Och vidare alla dessa, som mistat sin plats och månad efter månad sökt efter arbete utan att få något; alla dessa som icke kunnat få befrielse från sin tjänstgöring i fredstid, trots att modern var änka och syskonskaran stor, därför att det råkat finnas en son till hemma eller borta, som bort kunna bidra till den stora familjens uppehälle. Det är oöverskådliga vidder av personliga uppoffringar, som öppna sig, när man har tillfälle att gå mitt ibland dessa många fattiga, som gång efter annan av sin plikt mot fosterlandet kallas ut i fredstjänstgöring. Jag har som sagt endast velat papeka detta för att vi må lära oss, vi, som icke se så mycket av livets avigsidor, att det redan nu finnes oerhörda personliga offer. Men detta hindrar icke, att man kan erkänna, att de offer, som nu av regeringen

krävas av de förmögna, äro mycket stora, och när högerens ledare förklarade, att han och hans parti voro redo att underkasta sig desamma, måste jag betyga honom min respekt och aktning.

Men jag vill säga, att det finnes offer, som vi kräva av eder, högermän, som nu sitta inne med makten, som kanske äro svårare att bringa. Lösningen av den stora frågan är nämligen icke så enkel som att allting skulle lösas blott med ökad övningstid eller beviljande av allt vad den militära sakkunskapen fordrar. Det är så enkelt, när brister yppa sig, att säga: låt oss få mera övning eller låt oss få det och det. Men jag tror, att vi måste gå djupare in i problemet och det som jag då med all vördnad skulle vilja hemställa till högerpartiet om, vore dess medverkan till ett annat offer, nämligen — jag riktar mig nu också till regeringen — att försöka gripa sig an med den ytterst svåra uppgiften att söka komma till livs hela det system, som vi med ett kanske överdrivet ord bruka kalla för paradlyx. Vi ha icke råd att i något avseende offra vare sig penningar eller vårt folks krafter för ett såsom jag anser i försvarshänseende så fullständigt betydelselöst ändamål som allt vad till paradlyx hör.

Jag vill bära fram kravet på ännu ett offer — jag ber att bli trodd av högern, när jag säger, att jag talar av bästa avsikt — nämligen att regeringen mått gripa sig an med den ännu svårare uppgiften att från vårt militärväsen rensa bort varje rest av den anda, som med ett elakt ord kallas »preusseri» och som trots allt ännu lever och gör, att manskapet finner militärtjänsten så tung och så tröttande. Jag skulle kunna till och med från nu pågående övningar anföra exempel, som vittna om utslag av denna anda, men jag gör det icke nu och hoppas icke heller behöva göra det framdeles, men gömt är därför icke glömt. Jag vill hemställa, om man icke skulle för försvarets egen skull kunna arbeta på att allt vad som finnes kvar av denna anda bleve fullständigt bortrensat. Vi frukta icke, såsom en man i vårt land i tryck burit fram, de fysiska ansträngningarna. Svenska män hava aldrig varit rädda för någonting som krävt fysiska uppoffringar, men den svenska ungdomen och därvid icke minst söner till svenska odalmän hava svårt att fördraga det förtrampande av det personliga värdet, som ännu äger rum på många håll. Vi svenskar äro icke några trälasjular. Och vi vilja, att denna anda hos våra militärer så rensas bort, att även underbefälet känner, att det är dess plikt mot fosterlandet att iakttaga ett mot de värnpliktiges personer fullt värdigt behandlingssätt.

Det är ännu en sak i trontalet, som gjorde mig bekymmersam — jag ber om ursäkt att jag kommer med så många klagovisor — och det är den synpunkt, som framhållits av hr Bergström, nämligen att hela det gamla kravet på reformer skjutits åt sidan. Jag är varmt övertygad om, att det är ett livsvillkor för vårt folk, dess frihet och lycka, att dessa s. k. inre reformer icke förgätas eller in infinitum förhalas. Det är med en varm känsla för vårt land och dess välfärd som jag till den höger, som nu sitter vid makten

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

uttalar den maningen, att de, då, såsom antagligt är, under denna riksdag ökade bördor komma att läggas på folket, måtte giva rum åt folket, att de ville låta den stora massan känna, att de äro fullvärdiga medborgare i Sveriges land. Den gamla hårda dom, som Heidenstam en gång fällt, att »det är skam, det är fläck på Sveriges banér att medborgarrätt heter pengar», vilar i icke ringa mån ännu över oss. Den fattige har ingen medborgarrätt i vårt land och den sjuke som drabbas av sjukdomens hemsökelse, är lika illa lottad, och härtill kommer, att arbetslöshetens tunga förbannelse vilar med sådan tyngd över hela skaror av medborgare, att det emellanåt händer, att en och annan, när han inser det hopplösa uti att kunna få något arbete, i förtvivlan tager sitt eget liv. Jag gör därför en vördsam hemställan, att denna arbetslöshetens förbannelse snarligen måtte, om jag så må säga, bliva föremål för utredning, och beslutet bliva sådant, att dess bittraste följder såvitt möjligt måtte kunna undvikas. Det finnes sedan ingen ända på allt vad man kunde vilja önska, och jag skall därför icke räkna upp hela önskelistan. Jag vill endast uttala den önskan, att den dag icke måtte vara avlägsen, då det blir möjligt för svenska hemmasöner att kunna få jord, så att de icke behöva fara till Kanada för att finna vad de längta efter. Jag önskar att den, som av medkänsla för sina bröder kämpar för bättre villkor för dem, icke av alla högerns arbetsgivare dömdes till nödtvungen arbetslöshet. Den, som kommit på de s. k. svarta listorna, han får söka och söka men han finner ingenting, och det skulle vara en åtgärd i sann fosterländsk riktning, om åt var och en, som kan och vill arbeta, också arbete bereddes.

Jag ber om ursäkt att jag till den regering och det parti, som nu sitter vid makten framställt alla dessa önskemål. Jag har gjort det, emedan jag trott att nu är den behagliga tiden om jag så får säga, att nu när det gäller att komma med nya krav det skulle kännas skönt, upplyftande och samlande om de, på vilka kraven ställas, finge en känsla av att vi ville möjliggöra för dem att knytas samman trängre med oss, att vi ville i vad på oss ankommer ställa det så, att den klyfta, som på senare tiden vidgats mellan de s. k. två nationerna, snarligen måtte varda fylld. Det ligger i edra, högerns händer, att se till att alla dessa önskemål komma att röna en tillfredsställande behandling, och jag är viss om att ingenting så som detta skulle göra folket mera böjt att påtaga sig de nya bördorna och bära dem med icke blott underkastelse och resignation utan kanske även med en smula glädje. Det är därför som jag redan nu velat till eder hemställa att, när under riksdagens lopp dessa frågor komma fram, de måtte mötas av välvilligt förstående.

Herr Hellberg: Herr vice talman, mina herrar! Det har nästan blivit ett slags tradition här i kammaren, att hr Trygger och jag vid varje större debatt skola drabba samman, och det är väl ej värt att jag försöker bryta med denna tradition.

Den ärade talaren påstod i början av sitt anförande, att jag skulle gjort mig skyldig till en hel del överdrifter i min framställning. Jag tror att det förhöll sig på rakt motsatt sätt: jag bemödade mig tvärtom att icke åstadkomma någon sensation i kammaren. Jag försäkrar hr Trygger att jag, om jag hållit mig endast till rent faktiska förhållanden och således utan att i ringaste mån hava hemfallit åt subjektivitet, skulle kunnat åstadkomma en mycket färgrikare framställning, om jag velat.

Hr Trygger sade emellertid att han varken ville förneka eller försvara de excesser som förekommit, och jag ber att få taga fasta på detta medgivande. Det är sannerligen så sällan hr Trygger gör något medgivande, att, när det en gång händer, man bör noga taga vara på det. På samma gång han gjorde detta medgivande, framhöll han emellertid, att under den nu förflutna valstriden ingenting förefallit, som icke brukar förekomma vid varje valstrid. Jag beklagar att hr Trygger har en sådan uppfattning. Innebär detta, att den låga nivå, på vilken vi sjunkit ned, hädanefter skall bli stadigvarande och att Trygger således icke har något emot att »förtålet främst» blir den ledande principen vid våra valstrider?

Vad sedan beträffar hr Tryggers eget uttalande har jag ju själv erkänt, att formuleringen gjorts med sådan skicklighet, att hr Trygger själv är oantastlig, så det behöver icke särskilt understrykas. Men vad jag velat fästa uppmärksamheten på, är att denna skickliga formulering var sådan, att den måste bringa åhörarna just den upplåtningen, att hr Trygger ville säga vad jag antytt, och det är det som det är fråga om. Avsåg hr Trygger detta? När applåderna brusade omkring honom, stod han då som en olycklig, missuppfattad man eller har man, för att använda ett gängse uttryck, missförstått honom rätt? Jag för min del tycker, att, om det är så, att han verkligen velat framkalla denna effekt och skydda sig själv genom denna oätkomliga formulering, då är detta ett stridsätt, som jag icke vill kvalificera.

Vad beträffar mitt yttrande att ställa Trygger under framtidens dom använde jag det helt enkelt därför, att hr Trygger använt det själv. Jag vet icke, om hans avsikt var att taga detta uttryck i rent juridisk bemärkelse, användbart på grova brottslingar; min mening var icke att det skulle tagas i denna bemärkelse, utan jag använde det i mera moralisk mening.

Vad sedermera affären mellan statsministern och hr Bergström angår så tillkommer det icke precis mig att ingå närmare på den saken, men jag kan icke underlåta att uttrycka min förvåning över, att en annars så skarpsinnig man, som hr Trygger, i detta fall har så svårt att uppfatta vad det här gäller. Han jämförde detta fall med ett annat, när han och en annan herre sttit mellan skäl och vägg och räknat aktier. Om hr statsministern på samma sätt bett hr Bergström att komma upp i departementet för att överlägga med honom om saken, så förstår hr

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

Trygger och allesamman, att det icke blivit någon affär av. Men vad det här gäller är att en skrivelse offentliggjorts genom telegrambyrån för att spridas över hela landet tre dagar före valen. Det är däri det ligger.

Vidare yttrade hr Trygger något till försvar för regeringens ställning till reformpolitiken och formulerade detta så, att det borde räknas regeringen till beröm att den icke förfuskat reformerna. Men om berömmet icke innebär mer än att regeringen förhalar den i stället för att förfuska den, tycker jag, att berömmet icke är mycket värt.

Hr Trygger gick sedan in på de frisinnades ställning år 1911. Han sade, att de skulle bidragit till att förstöra moralen genom att lova nedsättning i försvarskostnader, fastän de måste inse omöjligheten härav. Detta påstående innebär sålunda, att de handlat mot bättre vetande. Jag tror icke, att den beskyllningen är berättigad. Jag tror, att det var den allmänna meningen på den tiden, att det verkligen om man komme att utreda saken — man väntade på en utredning och löftet var därför ingenting annat än en förhoppning — skulle visa sig möjligt att åstadkomma någon nedsättning. Och ifall detta skulle anses som en svår förgriflig mening vill jag erinra om, att vid en debatt i andra kammaren år 1911 en sådan man som herr Lindman uttalade den uppfattningen, att varje regerings plikt vore att söka se till att ordning, besparingar och planmässighet åstadkommes; detta måste stå som en av dess främsta uppgifter ävensom att undersöka, huruvida icke genom strängt iakttagande av sparsamhet möjlighet att göra inskränkningar skulle yppa sig. Detta är samma tankegång. Och det är icke för hr Trygger obekant, att i det konservativa programmet till 1911 års val fordringarna i försvarsfrågan formulerades så, att man skulle hålla sig inom den nuvarande ramen. Högern har alltid gått längre i krav än vänstern, och när högern då ansåg lämpligt att hålla sig inom den nuvarande ramen, kan det icke vara så komprometterande, om de liberala ansågo, att det kunde vara tänkbart att åstadkomma inskränkningar.

Hr Trygger räckte till sist ut sin hand emot oss; men det föreföll mig, som om den snarare var knuten än öppen. Han sade, att han ansåg, att vad som av regeringen krävdes vore oeftergivligen nödvändigt och ingenting skulle kunna avslås; endast under förutsättning att vi gå med och bifalla allt vad regeringen fordrar skulle det sålunda bliva samförstånd och samverkan. Jag tror, att, om man ställer saken så, det icke finnes några stora utsikter att den lösning som de båda första talarna gävo förhoppning om och hr Trygger tog fasta på verkligen skall kunna bringas i uppfyllelse. Jag tror nog, att regeringen själv har den känslan, att den omöjligen kan vänta sig att dess förslag i alla stycken skola vinna riksdagens bifall, och det vore mycket beklagligt, om det särskilda utskottets vice ordförande under arbetet i utskottet och sedermera i kammaren skulle hävda

den uppfattningen, att detta är ett ultimatum. I så fall tror jag, att litet var får låta sina förhoppningar fara.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr vice talman, mina herrar! Det är en punkt i herr Tryggers anförande vid denna remissdebatt liksom vid den föregående, som icke kunnat undgå att i någon mån uppröra mig på grund av den falska belysning, i vilken fattigt folks fosterlandskärlek kommer genom det starka betonandet av, att denna villighet av rika män att åtaga sig värnskatten, skulle giva dessa rika män ett ganska gott förspång ifråga om tävlan i fosterländskt sinnelag. Jag kan icke instämma i den artighetsbetygelse herr Klefbeck gav högern, åtminstone icke i den utsträckning, som den gavs. Vi hava i dag hört talas om att de offer, som krävas av ett fåtal medborgare äro oerhört stora. Vi hava vidare fått besked om, att vi för allt i världen icke skola försöka någon kapplöpning olika samhällsklasser emellan för att söka slippa undan så billigt som möjligt utan att vi tvärtom skola tävla om att komma lika långt fram i stora uppoffringar. Jag tror icke, att de fattiga här i landet behöva springa andan ur halsen för att komma i nivå med de rika ifråga om ekonomiska uppoffringar för försvaret; jag tror, att de fattiga i detta hänseende stå fullt i jämbredd med de rika, om man med ekonomiska uppoffringar menar kännbara sådana.

Redan vid förra remissdebatten, då herr Trygger talade om denna »utomordentliga tunga» på rikemansklassen blev jag något betänksam, icke därför, att jag då hade tillräckligt noga läst förre statsministerns Karlskronatal och visste, huru pass stor del av bördan, som skulle falla på mina axlar, utan emedan jag av egen erfarenhet känner till att med de hänsyn, efter vilka vi här i riksdagen bestämma skatterna, de rika icke behöva vara så fruktansvärt rädda. Det är icke många värnskatten kommer att drabba, och det är även ett skäl till eftertanke, att den grupp, som skall bära den, enligt Kalskronatalet endast består av 28,000 medborgare. Det är nämligen icke mer än 28,000, som komma över 5,000 kronors inkomst om året. Eftersom hr Trygger synnerligen starkt betonade fosterländskheten som krävdes av dem, som villigt skulle bära dessa bördor, kände jag mig ängslig, jag som står på den lägsta gränsen av den rikemannaklass, som bördorna skulle påvila. Jag gick hem och såg efter, huru mycket som skulle komma på mig, och jag blev ganska besviken, då jag fann, att den »tunga» börda som skulle påvila mig blev 17 kronor om året 3 år i rad. Denna »utomordentliga» börda är icke heller tilltagen så, att den kännes tyngre för dem, som hava större inkomster än för dem, som stå på lägsta gränsen. De som hava en inkomst av 100,000 kronor skola enligt Karlskronatalet betala 2,000 kronor om året 3 år i rad, och detta tyckes kanske vara ganska mycket, men jag undrar, om det verkligen kan anses kännbart för dem, som

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ändå hava 98,000 kronor över att söka reda sig på. Denna värnskattstunga, även om den skulle bliva dubbelt så stor som den ställdes i utsikt i Karlskronatalet, kan jag icke finna vara av den art, att rikemansklassen, då den åtager sig densamma, behöver anse sig särskilt tyngd därav i jämförelse med de fattigas bördor. Det är visserligen sant, att kapitalökningen kommer att lida därpå, men det är icke så mycket att undra över, om den stora massan av svenska folket icke kan taga någon stor hänsyn till det ständiga talet om kapitalbildningens nödvändighet, då den stora massan i så oerhört ringa grad får någon glädje av densamma. Denna kapitalbildning bereder icke såsom var och en har tillfälle att läsa om i Statistisk årsbok för 1914, sid. 168, den stora massan av svenska folket någon större lättnad för livets uppehälle, utan den ökar endast de stora inkomster, som redan förut finnas.

Jag har en utmärkt bok, en åtminstone i denna kammare såsom alldeles utmärkt ansedd bok, som jag skall citera, nämligen försvarshandboken, vilken skickats ut litet varstans i Sverige. Där få vi reda på, att vi hava mycket väl råd att försvara oss, att offra mera på försvaret, än vi göra, ty — ha högerns national-ekonomer räknat ut, och jag tror att det är riktigt — om man fördelar nationalinkomsten jämnt på alla svenskar, blir det 333 kronor per person.

Om man tar hänsyn till en arbetarfamilj, som består av man, hustru och fyra barn — det är ju icke alls någon ovanligt stor arbetarfamilj — skulle på en sådan familj komma 2,000 kronors inkomst om året enligt denna beräkning. Det låter ju icke så illa; en arbetare, som har den inkomsten, anser sig icke för en trashank. Men tar man och tittar närmare efter, hur denna nationalinkomst av 333 kronor per person är fördelad, förstår man icke, hur summan kunnat användas i agitationen. Om man går så långt ned som till ett barnantal på två, tre, och det kunna vi ju taga för givet inte är för högt för vanliga fattigmansfamiljer, skulle, ifall denna inkomstfördelning nu skedde, på varje familj komma ungefär 1,500 kronors inkomst om året. Hur många familjer finns det i landet, som hava mer än 1,500 i inkomst om året? Jo, det finns 105,000 familjer, som hava högre inkomst. Men hur många familjer finns det, som hava lägre inkomst än 1,500 kronor om året? Jo, 800,000 familjer. Och dessa hava visst icke i allmänhet i det närmaste 1,500 kronors årsinkomst, utan den bäst situerade halva miljonen hithörande familjefäder har i genomsnitt en årsinkomst på 654 kronor. Således finns det en mängd familjefäder, 260,000, som hava betydligt lägre inkomst än t. o. m. denne om året. Det var detta folk, som har det så svårt ställt, vilket under valagitationen fick höra talas om, hurusom det var förvekligt av hundra fredsårs vällevnad.

Dessa siffror visa, att här i landet icke blott tiotusentals utan hundratusentals människor nödvändigt måste på grund av

de ekonomiska förhållandena sjunka ner i icke bara nöd och elände, utan också i synd och skam! Statsverkspropositionen.

Nu säger man från håll, där man har det bättre, ifrån t. ex. de flesta av dessa 28,000 — det är ändå en ganska liten klick av nationen; det berör ganska litet den återstående miljonen inkomsttagare, i fall dessa 28,000 få det litet sämre än de nu hava det — nu säger man gärna från detta håll: vad kunna vi hjälpa, att det finns så mycken nöd och elände här i landet? (Forts.)

Det är ett underbart resonemang av det parti, som bland annat har också den religiösa renässansen på sitt program — åtminstone vid valtillfällena. Vår religions stiftare har visserligen tagit all mänsklighetens synd och nöd och elände på sina axlar, men det är dock något egendomligt att tolka saken på det sättet, att man därför anser sig kunna säga: vad rör deras elände oss! Annars hade jag föreställt mig, att det för varenda fosterländsk man och kvinna här i landet borde vara och kännas såsom en brännande skam och vanära, att någon enda här i landet på grund av nöd och elände måste gå under materiellt och moraliskt. Och det gäller ju icke bara någon enda, utan det gäller alldeles säkert tiotusentals ja, hundratusentals.

Dessa fattiga människor, den mer än halva miljon familjer, som skall leva på 654 kronors årsinkomst, och de 260,000 familjer, som skola leva på ännu mindre om året, dessa betala skatt i en proportion, som är alldeles orimlig i förhållande till de synnerligen lätta bördor, som påvilda oss rikare.

Nu är jag framme vid försvarsfrågan. De inkomster, de skatter, som vi hava i vårt land och varmed vårt land skall betala sina utgifter, uppgå endast till 55 miljoner i direkta skatter, men utgöra till ett belopp av 113 miljoner kronor konsumtionsskatter. D. v. s. över två tredjedelar konsumtionsskatter, vilande lika tungt, om icke tyngre, på de fattigare familjerna! Jag skulle tro, att en familj på sex personer får i indirekta skatter betala ungefär 100 kronor om året, alldeles frånräknat, att åtskilliga av dem, som äro förmögnare, också få avgifter av dessa fattigaste på grund av de skyddstullar för de rikare, som vi hava pålagt svenska folket att bära.

Jag får säga, att när man tar hänsyn till dessa siffror, så är det ingen anledning för rikemän att berömma sig av, att de äro så särskilt fosterländska, därför att de vilja åtaga sig en värnskatt en gång för alla på 75 miljoner kronor. Jag tänker ändå, att de rika i fråga om ekonomiska uppoffringar för landet och försvaret komma bra långt efter de fattiga. Icke precis för att detta är rättvist, men det är så.

Nu sade herr Trygger till slut något vackert: det var den räckta handen, som då kom fram. Herr Trygger talade vid förra remissdebatten om en »tredje nation», som skulle hava till uppgift att genom ord och handling ytterligare vidga klyftan mellan de mera bekanta »två nationerna» här i landet och göra

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

den klyftan oöverstiglig. Redan då tyckte jag, att det var en, låt oss säga, synnerligen stor frimodighet av majoritetspartiets ledare i denna kammare att bringa på tal den där tredje nationen, i all synnerhet som vid föregående riksdag åkarpslagens reformering hade omintetgjorts just av detta parti, expropriationslagen likaledes — lagförslag och förslag till lagändringar av den art, att deras störtande betydde alldeles orimligt mycket för den förgiftning av klasstriderna, som måste bliva följden därav.

Är det någon mening med den utsträckta handen, tror jag, att högern får besluta sig för att redan denna riksdag, då den vill lösa försvarsfrågan, visa, att det ligger allvar bakom dessa försoningens ord; och jag tror icke, att svenska folket blir starkare i försvarsavseende, vilken försvarsreform vi än genomföra, såvida icke folket i förtroende kan samla sig omkring den försvarsreformen. Men det är alldeles omöjligt för svenska folket att göra detta, såvida icke högern visar förtroende för detta folk och låter det få sin medborgarrätt fullt ut. Det är icke tal om att de som »slarva med skattebetalning», d. v. s. de som i själva verket på grund av stor nöd icke kunna betala skatten i rätt tid, skulle slippa att fullgöra sin värnplikt — men de få icke utöva sina medborgerliga rättigheter! Det är en synpunkt, som ovillkorligen här kommer att bliva skjuten i förgrunden bland folket, då det gäller påläggandet av ytterligare nya bördor.

Herr Klefbeck har påvisat en del andra sociala reformer, som det svenska folket också har väntat på tillräckligt länge; jag vill ytterligare understryka en av dessa, nämligen den reform, som betyder så oändligt mycket för fattigt folk här i landet, den reform som, om den genomfördes, skulle betyda en avsevärd höjning i folkets fysiska, moraliska och ekonomiska motståndskraft, nämligen genomförandet av det förslag till försäljningsreformer och lokalt veto, som nykterhetskommittén har utarbetat och som för visso mycket väl hör ihop även med folkets försvarsfråga.

Framför allt vill jag säga, att innan riksdagens blivande majoritet i försvarsfrågan går att lägga nya bördor på svenska folket, skall denna majoritet komma i häg, att dessa 113 miljoner i konsumtionsskatter, dryga två tredjedelar av de nuvarande skatteinkomsterna här i Sverige, bliva oeftergivligt fastlåsta för oöverskådlig framtid, även svälttullarna, t. o. m. om endast det liberala värnpliktsförslaget går igenom. Och jag vill hemställa, att man vill taga under övervägande, huruvida detta sätt att lösa försvarsfrågan — detta sätt, som bland annat måste fastlåsa svälttullarna — kan vara ett verksamt sätt att binda nationens olika grupper samman omkring denna för landet så viktiga fråga.

Herr Steffen: Herr talman! Mina herrar! Under tidigare delen av denna debatt satt jag och beklagade i mitt stilla

sinne, att vi ännu icke fått mottaga Kungl. Maj:ts proposition om värnskatten. Jag beklagade det, därför att det skulle varit för mig så synnerligen intressant att jämföra herr Tryggers ståndpunkttagande till detta nya förslag om värnskatten med hans sätt att emottaga den förra regeringens förslag av enahanda natur.

Nu yttrade herr Trygger i dag ett ord, som alldeles oförmodat för mig och till min stora glädje har lett diskussionen in på denna betydelsefulla fråga om värnskatt och in på den icke mindre betydelsefulla frågan om högerns och dess ledares ståndpunkt till ett dylikt skatteförslag.

Herr Trygger sade nu i dag, att han vid förra remissdebatten icke bekämpat värnskatten, utan endast bekämpat dess användning (delvis, naturligtvis) för inlandsbanebygget — jag hoppas, jag har förstått herr Tryggers yttrande i dag riktigt. Nåväl, herr Tryggers anförande vid detta års första remissdebatt, den 23 januari, har varit föremål för rätt livlig kritik, såtillvida som detta anförande berörde värnskatten. Jag har nu framför mig första kammarens protokoll för nyssnämnda 23 januari och har slagit upp de sidor, där herr Tryggers anförande, särskilt beträffande värnskatten, står att läsa. Jag har läst igenom det under de föregående minuterna, och jag måste erkänna, att jag finner det sätt, på vilket herr Trygger där har formulerat sin ståndpunkt till värnskatten, i hög grad motsägelsefullt och oklart samt varande av en sådan beskaffenhet, att detta yttrande synnerligen väl motiverar de angrepp, som hava riktats emot honom. Jag vill därmed icke bestrida, att dessa angrepp till en del må vara missuppfattningar. Men det beror ju på en talare att uttrycka sig så, att han icke alltför lätt lägger sig öppen för missuppfattningar; och det förefaller mig, som om herr Trygger icke tagit nödig försiktighet i akt vid detta viktiga tillfälle. För att bestyrka denna min uppfattning, vill jag anförä ett par ställen ur herr Tryggers anförande den 23 sistlidne januari.

Herr Trygger sade sålunda: »Statsministern har i sitt Karlskronatal visserligen ställt sig på en annan moralisk ståndpunkt i fråga om värnskatten än det tyska folket» — jag griper långt in i herr Tryggers anförande, för att icke taga kammarens tid alltför mycket i anspråk — »men, såsom jag förut nämnde, följde han den tyska lagen beträffande denna skatts extra ordnåna beskaffenhet och tillämpning blott för en gång. I konungens trontal får denna senare principiella uppfattning uttryck i orden: »I samband härmed (d. v. s. själva övergången till den nya försvarsanordningen) ärnar jag föreslå en särskild värnskatt att läggas på större förmögenheter och större inkomst». Det har vid sådant förhållande väckt en pinsam uppmärksamhet, att i slutet av trontalet kommit in ett uttalande, att övervägande sker »huruvida ej jämväl av dessa medel, som vore ämnade att uttagas genom värnskatt, något belopp skulle kunna använ-

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

das för ett snabbare fullföljande av banbyggnaden (från Ångermanälven till Porjus) än eljest bleve fallet». Här slutar citatet ur trontalet. Nu fortsätter herr Trygger: »Man blir rent av bestört, då man tager del av den härför anförda motiveringen.» Och så följer ett citat: »Dess (banans) stora, ja, i vissa delar rent av övervägande strategiska betydelse», heter det, »gör att däri nedlagda kostnader måste i icke ringa grad betraktas såsom verkliga försvarskostnader».

Att herr Trygger blev så bestört och finner detta så orimligt, att ett i övervägande grad strategiskt banbygges kostnader betraktas såsom försvarskostnader, överstiger min fattningsgåva, det måste jag erkänna. För mig förefaller den tanken synnerligen nära liggande och väl motiverad, och bestörtningen å herr Tryggers sida vill jag se motiverad på helt annat håll än i det faktum, som föreligger i trontalet.

Herr Trygger fortsätter emellertid på följande sätt: »Att betrakta kostnaden för inlandsbanan som en försvarskostnad är en tanke så egendomlig, att jag tvivlar på att andra än socialdemokraterna vilja tävla med regeringen om äran av dess uppfinnande.» Det torde väl vara även det liberala partiet, som får mottaga en del av dessa komplimanger, antar jag, eftersom det var dess regering, som framlade förslaget.

»Men även om», fortsätter herr Trygger, »denna järnvägsbyggnadskostnad vore en försvarskostnad, så är steget långt därifrån och till antagandet av, att den borde betalas genom en värnskatt.»

Där hava vi någonting mycket märkvärdigt, enligt min uppfattning. Även om det är fråga om en försvarskostnad, så är det ett långt steg, enligt herr Trygger, att skrida till denna kostnads täckande genom en värnskatt. Vad är då en värnskatt, om den icke avser att täcka kostnaderna för landets värn?

»Det kan väl i all rimlighets namn» — utropar herr Trygger — »icke var avsett, att värnskatten skall helt enkelt karaktäriseras såsom en skatt för täckandet av kostnaderna för landets försvar.»

Den frasen är formulerad så fullkomligt allmän, att man måste fråga sig gent emot densamma, vad skall en värnskatt vara avsedd för, om icke helt enkelt för täckande av kostnaderna för landets försvar? Att icke alla kostnader för landets försvar kunna bestridas med en värnskatt, sådan den då föreslogs, hava vi nog klart för oss. Men nog är detta ett rätt egendomligt sätt att tala om en värnskatt, och nog inbjuder det till den uppfattningen, att talaren är synnerligen fientligt stämd emot densamma. Annat kan jag icke förstå.

»Är något dylikt verkligen statsministerns mening», fortsätter talaren, »har han i själva verket med avseende å äganderätten kommit till en åsikt, vilken från den nuvarande rätts-

ordningens ståndpunkt är lika samhällsfarlig som socialdemokraternas.»

Om det icke är att slå till med storsläggan, vet jag icke vad som skall vara det.

»En värnskatt» — fortsätter herr Trygger — »varmed avsåges, att det större kapitalet och den högre inkomsten skulle utan vidare vidkännas en del försvarskostnader, skulle innebära icke blott ett hämmande av den för vår ekonomiska utveckling nödvändiga kapitalökningen utan även ett konsumerande av landets kapitalstock för betalande av statens löpande utgifter. Vart en dylik sakernas ordning komme att leda, torde ej vara svårt att inse; resultatet bleve utan tvivel landets gradvis skeende utarmning.»

Ja, det är klart, att varje värnskatt, som uttages ur de större förmögenheterna, minskar dessa förmögenhetsinnehavares förmåga att investera kapital i produktiva företag. Det är icke någon synnerligen överraskande iakttagelse herr Trygger gör, utan den är så självklar, som möjligt kan vara. Det är självklart, att varje skatt, av vad slag det vara må, direkt skatt och indirekt skatt, har precis samma karaktär. Den utgår ur invånarnas inkomst, den minskar därmed deras förmåga att ur inkomsten avsätta pengar till kapitalbildning, och varje skatt är således i själva verket någonting, som tages ifrån möjlig kapitalbildning i landet — det kan man icke komma ifrån. Dessa sanningar äro så elementära, att det gör ett egendomligt intryck, att de framföras vid ett tillfälle som detta av en man med herr Tryggers stora, icke blott politiska, utan även ekonomiska auktoritet; och man måste säga sig, såsom jag anmärkte nyss, att här måste ligga någonting annat bakom, än just dessa självklara fakta, nämligen en *principiell* fientlighet mot hela värnskattstanken. Så ter det sig åtminstone för mig, och jag tänker för varje person, som läser detta herr Tryggers tal sorgfälligt.

Litet längre ned fortsätter herr Trygger:

»Herr talman, skola vi därför över huvud taget diskutera frågan om värnskatt, måste vi fordra, att diskussionen rör sig om en värnskatt, sådan den kan komma ifråga i en civiliserad stat, och icke en sådan, som ger skatten form åt» — form av, skall det väl vara — »en utpressning från den enskilde av det, som landets lagar tillerkänt honom såsom privat egendom.»

Det är det ena; sedan fortsätter herr Trygger ytterligare: »Vi måste jämväl» — det är således en annan tanke, som kommer in här — »protestera emot att vissa enskilda berövas sitt kapital eller den del av sin inkomst, som ej träffas av den normala beskattningen, för att sätta staten i tillfälle att öka sina kapitaltillgångar. Ett dylikt tillvägagående är i själva verket icke beskattning utan en till statens fördel skedd förmögenhetskonfiskation. Det verkar därför oroande på dem, som icke vilja utbyta den nuvarande samhällsordningen mot socialdemokratiens

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

framtidssat, att regeringen hastat att taga sin tillflykt till det extra ordinarie skattemedel, som värnskatten innebär, ehuru» — och nu ber jag särskilt om kammarens uppmärksamhet — »i den till riksdagen överlämnade statsverkspropositionen de utgifter för statens kapitalökning, som man avser att betäcka genom statens inkomster, utgöra ett belopp av mer än 12 miljoner kronor, detta med fränseende av vad till avbetalning av statsskulden och för statsverkets fond av rusdrycksmedel blivit avsatt eller 12,135,600 kronor.»

Ja, det är den sakliga behandling av värnsskatteproblemet, som herr Trygger presterade vid första remissdebatten detta år. Därefter följa några riktigt vackra uttryckssätt. Det är karakteristiskt för herr Trygger och något som vi väl känna till här i kammaren, även de yngre medlemmarna av densamma, att jämväl efter sådana mycket skarpa angrepp herr Trygger gärna kommer med några vackra och fint formulerade vändningar, som icke kunna annat än bestyrka oss i den personliga sympati, vilken vi alla hysa för honom. Han yttrade slutligen, att trots allt »kommer detta offer för fosterlandet att göras med glädje» av de samhällsklasser, som bliva träffade av detsamma, då det kommer till stånd.

Nu skola vi göra klart för oss, hur det parlamentariska läget var vid detta års första remissdebatt. Då hade det liberala partiet regeringsmajoritet, och man kunde således emotse, att värdern skulle genomföra denna värnsskatt. Det fanns således, åtminstone såvitt jag kan se, ganska stor utsikt för att det skulle gå igenom. Herr Trygger och hans parti hade följaktligen att räkna med, att förslaget eller åtminstone någonting i denna riktning skulle bliva verklighet; det var nödvändigt att bereda sig på en sådan eventualitet och uttrycka, att kommer det över oss, skola vi böja oss och taga saken från den bästa och vackraste sidan. Men icke kan man i ett sådant slututtalande, som det sist anförda, se någonting för själva värnsskattens princip sympatiskt; det är alldeles omöjligt. Jag kan endast utläsa ur detta yttrande, att herr Trygger ville å deras vägnar, för vilka han ansåg sig kunna tala, framhålla, att kommer det trots allt, skola vi naturligtvis på sätt sig bör göra de offer, vi icke kunna undgå att göra för fosterlandets bästa.

Nu är ju fallet, att det belopp av värnsskatt, som den liberala regeringen föreslog januaririksdagen, var betydligt mindre än det belopp, som nu ställts i utsikt. Då var det, om jag minnes rätt, någonting emellan 50 och 60 miljoner; nu är det ända upp till 75 miljoner kronor. Det är således nu fråga om en betydligt tyngre belastning av de högre inkomsttagarna, än den som den liberala regeringen ifrågasatte. Man skulle då naturligtvis kunna vänta, att herr Tryggers motstånd skulle blivit mera energiskt vid detta tillfälle, än det varit vid föregående tillfälle. Men så har icke skett.

Nu undrar jag, huruvida herr Tryggers tankegång är håll-

bar, att då det avsättes medel för kapitalökning, för statens kapitalökning, och på samma gång utskrivs en extraordinär skatt, vilken från de största inkomsttagarna uttager stora medel, som de eljest skulle använda för att avsätta såsom kapital — jag undrar, huruvida tankegången, att vi därvid hava att göra med ingenting annat än konfiskatorisk överflyttning av enskilt kapital till statens kapital, är hållbar. Det är ju klart, att så länge staten över huvud taget avsätter medel till sin kapitalökning, man, inom vissa gränser, kan tolka vilka skattsummor som helst såsom destinerade att, tagna ur enskilda medel, överföras till staten. Varför man ur sådan synpunkt just skall utpeka denna extraordinära värnskatt och icke lika mycket fästa sig vid de vanliga direkta skatterna, har jag svårt att inse. Förhållandet är, att även vad de vanliga direkta skatterna beträffar, ett sådant tolkningssätt är möjligt. Saken ligger också så tydlig och klar för en var, som ser på förhållandena, att det är svårt att tro, att herr Trygger själv har tänkt sig, att han här har upptäckt någonting märkvärdigt. Därför kan jag förklara hela hans yttrande endast så, att herr Trygger är principiellt fientligt stämd emot värnskatten och att han vid årets första riksdag var besluten att i spetsen för sina trupper i denna kammare marschera emot regeringens värnskatteförslag. Vad han yttrade i remissdebatten var väl ingenting annat än ett tillkännagivande av denna hans avsikt att slå ihjäl, så gott han kunde. Vi hava upplevat liknande saker så många gånger förut och sett den beundransvärda konsekvens, med vilken herr Trygger sedermera, när ögonblicket kommer, genomför sina avsikter och får sina trupper med sig, att jag är på det klara med, att här var icke fråga om någonting annat än en principförklaring och ett förbud om vad som komma skulle, när riksdagen hade att fatta avgörandet i saken.

Nu förefaller det mig, som om de ord, vilka herr Trygger låtit undfalla sig i dag beträffande värnskatten, varsla om en frontförändring. Det kommer icke att bliva fråga om någon opposition från herr Trygger och hans parti i denna kammare mot den nuvarande regeringen och dess värnskatteförslag. Nu sväva vi alla, herr Trygger kanske liksom jag och så många andra, i okunnighet om hur detta förslag verkligen kommer att taga sig ut. Men nog ligger den tanken bra nära till hands och stödes kraftigt av de uttryck från årets första remissdebatt, som jag tillåtit mig citera, att herr Tryggers ställning då var fientlig. Och är den nu icke fientlig, så är det icke fråga om att herr Trygger fått en annan principiell syn på saken — det är näppeligen tänkbart — utan då är det blott fråga om, att *samma sak* principiellt, och kvantitativt i en förvärrad form (eftersom vi nu få större värnskatt än som bebådades av den liberala ministären), när den kommer från den *liberala* regeringen, tillbakavisas med synnerligen hårda ord, i vilka hänvisning på de gräsliga sociala teorier, som framställas av socialdemokraterna

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

också få spela en roll, under det att denna sak, då den framföres av en regering, som står högerpartiet synnerligen nära, förskonas för all sådan kritik varjämte man förebådar, att man skall giva sitt samtycke till vad som kan komma att föreläggas.

Herr Trygger: Endast några ord till bemötande av de tre föregående talarna. Och ber jag då först att få rikta mig mot herr Steffen.

Han har emot mig gjort den personliga anmärkningen, att jag vid förra remissdebatten skulle hava intagit en annan ståndpunkt beträffande värnskatten, då denna framlades av den förra regeringen, än jag gjort i dag. Och han har citerat åtskilligt av vad jag yttrat och särskilt fäst uppmärksamheten vid den anmärkning jag gjorde mot uttalandet i trontalet, att värnskatten även kunde ifrågasättas komma att användas för en järnväg låt vara av strategisk betydelse. Jag uttalade därvid, att, även om sistnämnda fall föreläge, d. v. s. att det vore fråga om ett försvarsändamål, vore detta icke tillräckligt för att motivera en värnsskatt. Jag har alldeles samma uppfattning i dag. Den, som läser mitt anförande från förra riksdagen, finner tydligt att jag påpekade, att jag för min del ställde mig på den ståndpunkt, som intagits av den tyska lagen »Gesetz über einen einmaligen ausserordentlichen Weher Steuer».

Således det var det extraordinära i värnskatten som karakteriserade den i förhållande till andra skatter, icke det att den var en skatt som skulle användas för försvaret, utan att den utgjorde en utomordentlig skatt, som skulle användas vid ett utomordentligt tillfälle för försvaret såsom t. ex. en övergång från ett otillfredsställande försvarsväsen till ett tillfredsställande på en gång. Jag vidhåller detta, och jag påpekade vid förra tillfället, att min villighet och som jag trodde mitt partis villighet att underkasta sig värnskatten var beroende på att ändamålet därmed vanns, d. v. s. att vårt land fick ett betryggande försvar även med avseende å övningstid. Jag vill även nu uttala, att dessa frågor stå i ett oupplösligt sammanhang, således att vår offervillighet förutsätter, att denna skatt användes för att giva oss ett betryggande försvar och då framför allt att giva vår armé den utbildning, som fordras för att den skall kunna värna fäderneslandet.

Vad sedermera herr Olsson beträffar, skall jag icke ingå i några detaljer av hans anförande. De finnas i kammaren, som hava större sakkännedom än jag för att kunna lämpligen göra det. Jag vill blott fästa uppmärksamheten på, att jag aldrig för min del sagt, att det var någonting att tacka de mera burgna för, att de hade fosterlandskärlek, utan jag sade, att regeringen hade räknat rätt, då den vid sitt krav på denna stora skatt räknat på en varm fosterlandskänsla. Och jag tillade, att jag räknade ock på, att det stora flertalet medborgare skulle i gengäld bringa de stora offer de kunde giva, nämligen underkasta

sig så stor övningstid att försvarsreformen gäve ett för landet verkligan gagnande resultat.

I förbigående yttrade talaren, att den stora massan hade ingen glädje av kapitalbildning. Jag förstår icke vad han menade. Jag är säker på att var och en, som börjar lägga upp någonting, även om det är ganska anspråkslöst, skall hava ganska stor glädje därav. Han gör sig själv nytta och samtidigt landet en stor tjänst. Det senare tror jag man skulle finna, om man riktar blicken på sådana länder, där det är ont om kapital, och undersöker, huru folket har det där.

Det är alldeles omöjligt att upptaga herrarnas tid med att bemöta herr Hellberg, så intressant det än kunde vara. Men herr Hellberg har själv sagt, att när man har någonting att säga kan man mången gång lämpligen göra det på tumanhand. Han förklarade sålunda, att statsministern kunnat göra det med herr Bergström och då kunna vi båda göra det också med bästa utbyte.

En enda punkt vill jag bemöta. Herr Hellberg har på det kraftigaste försvarat det liberala partiets goda tro vid 1911 års valrörelse. Han har förklarat, att partiet trodde, att man kunde nedsätta övningstiden och minska försvarskostnaderna och ändå värna landet. Ja, mot detta påstående är det svårt för mig att bevisa motsatsen. Jag lyckönskar herrar liberaler till att Ni 1911 voro i god tro, men det ledsamma är, att jag då icke kan hava samma gynnsamma uppfattning om Eder intelligens som förut.

Herr Widell: En föregående ärad talare anförde rörande förhållandet mellan konsumtionsskatter och direkta skatter några siffror, som torde tarva beriktigande. Han nämnde att konsumtionsskatterna utgjorde 113 miljoner kronor, under det att de direkta uppgingo till 55 miljoner kronor. Han har därvid uppenbarligen endast tänkt på skatterna till staten. Räkna man med skatterna till kommunerna i vidsträckt mening, som naturligtvis måste ske vid en sådan jämförelse, kommer man till helt andra siffror. Det visar sig då att konsumtionsskatterna 1911 uppgingo till 126 ½ miljoner, under det att övriga skatter stego till nära 167 millioner, d. v. s. att av samtliga skatter utgjorde konsumtionsskatterna icke mer än 43 % och denna procentsiffra har under sista åren varit stadd i nästan oavbrutet sjunkande. 1907 utgjorde sålunda konsumtionsskatterna 48 % av samtliga skatter, men 1911 hade procentsiffran, som nämndes, sjunkit till 43.

Samme talare nämnde ock några siffror rörande medelinkomsten för en viss samhällsklass i Sverige. Att beräkna inkomsten per invånare är för närvarande ett fullständigt ösligt problem. Det låter sig icke ske på grundvalen av skattetaxeringarnas siffror, till följd av de fel som vidlåda dessa taxeringar. Det var emellertid just på skattetaxeringarna, som nämnde talare stödde sig, och de siffror, som han kom till, äro där-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

för icke riktiga. Vilka de verkliga siffrorna äro, kan varken jag eller någon annan avgöra. Men man kan med största trygghet utgå ifrån, att den är väsentligt större än den som talaren nämnde.

Herr Olsson, Oscar: Beträffande mitt yttrande om kapitalbildning skall jag be att få säga, att jag talade om den stora massans intresse för den stora kapitalbildningen här i landet. Och för övrigt behöver jag i det fallet endast tillägga: Hur skall kapitalbildning kunna åstadkommas av familjefäder, som icke komma upp till årlig inkomst av enligt de officiella siffrorna högre belopp än 654 kronor.

Slutligen vill jag beträffande siffrornas tillförlitlighet säga, att jag mycket väl vet att herr Widell har rätt, men frågan är hur långt han har rätt. I de handlingar, ur vilka denna statistik är tagen, nämligen ålderdomspensioneringskommitténs förslag, säges tydligt, så vitt jag icke missminner mig — men jag tror icke att jag gör det — att inkomsterna under 800 kronor säkerligen äro för lågt beräknade, då man däremot över 800 kronorsgränsen kan vara tämligen på det klara med att siffrorna äga nog så stor giltighet. Under inga förhållanden torde de siffror jag framfört för de fattigaste här i landet kunna nämnvärt höjas, åtminstone icke så pass att det betyder något för det resultat, till vilket jag kom. Även om vi skulle höja siffran för de fattigaste med ända upp till 50 %, skulle vi vara så långt nere att vi måste erkänna, att den fattigdom, som är rådande i Sverige, hos personer med denna inkomst bra nära närmar sig nöd.

Slutligen påpekades av herr Widell, att jag endast räknade skatt till staten. Ja, därför att jag satte saken i samband med försvarsfrågan. Det är endast av skatt till staten, utgifterna för försvarsändamål bestridas, men proportionsvis betalas lika mycket av de fattigas som av de rikas skatt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Wallenberg: Jag har blivit uppfordrad av den andre talaren i ordningen att yttra mig om regeringens utrikespolitik. Innan jag går att göra det, ber jag att få beröra några andra uttalanden, som direkt röra den nuvarande regeringen.

Den förste ärade talaren frågade, vad regeringen har vidtagit för åtgärd för att lägga hämsko på den militära kritiken av försvarsfrågan. Som kammaren kanske har sig bekant, är en interpellation i det ämnet framställd i andra kammaren. Jag förmodar, att den beviljas av kammaren och den kommer då i sin ordning att av hans excellens statsministern besvaras.

Han talade vidare om en åtgärd, som regeringen hade vidtagit i anledning av ett för ögonblicket försvunnet hemligt dokument. I det avseendet vill jag meddela, att den åtgärden, som bestod i en generalorder från krigsministern, tillkom därför att

den person, doktor Bergström, som skulle avleverera dokumentet, hade förklarat, att det icke hade blivit honom avfordrat av behörig person, och denna hans förklaring var icke gjord till krigsministern utan stod att läsa i svenska tidningar. Det är möjligt, att det hade varit lyckligare, om denna generalorder, som sålunda utfärdades och som uppfordrade doktor Bergström att avlämna detta dokument, icke hade publicerats i tidningarna, men är ett fel begånget, herr Hellberg, får det nog utom regeringen även tillskrivas den allsmäktiga pressen, som i dylika fall är mycket fordrande.

Den andre talaren i ordningen, herr Bergström, sedan han förklarat, att motiveringen i den kungliga försvarspropositionen var skäligen innehållslös, klandrade regeringen för att regeringen icke hade för denna riksdag framlagt propositioner i de ämnen, som återfinnas såsom utlovade i januari månads trontal. I det avseendet vill jag meddela, att regeringens motiv till detta underlåtande har varit dels att herrarna just nu hava fått den 84:e kungl. propositionen, vilket betyder, att regeringen har haft full sysselsättning, och dels att regeringen har föresatt sig att om möjligt undvika att framkomma till denna riksdag med vad vi kalla partiskiljande propositioner.

Det bör vara herr Bergström bekant, att icke endast i trontalet i maj månad i år, den 19 maj, utan även i regeringens programtal vid sin presentation i kamrarna i februari har det uttalats klart och tydligt, att när försvarsfrågan är löst — denna fråga, som verkat förlamande på allt annat arbete och som tagit en oerhörd tid i anspråk — då är tiden inne för ett kraftigt reformarbete, och jag förmodar att man av detta kan antaga, att den nuvarande regeringens medlemmar, var de vid den tiden än må befinna sig, gärna skola deltaga i ett sådant arbete.

Jag kommer nu till vår utrikespolitik. Den är ju herrarna väl bekant, men jag vill med användande av herr Bergströms egna ord ytterligare i den frågan precisera regeringens ställning.

Stärkandet av vårt försvar har intet annat mål än att betrygga vår neutralitet och självständighet. Föremålet för regeringens utrikespolitik är upprätthållandet av vår neutralitet och vår självständighet.

Jag begagnar tillfället att till herr Bergströms ledning få meddela min åsikt, att ju starkare försvar vi hava, dess bättre kunna vi upprätthålla vår neutralitet.

Herr Bergström: Herr talman! Herr Trygger apostroferade i sitt första yttrande mig därför, om jag fattade honom rätt, att jag i samma sammanhang hade talat om högerpartiets och regeringens förhållande till reformarbetet. Det föreföll, som om herr Trygger icke riktigt ville kännas vid någon politisk frändskap emellan högerpartiet och den nuvarande regeringen. Jag torde emellertid kunna taga denna apostrofering lätt, ty under sitt anförande hade dock herr Trygger hunnit anmäla

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

sig såsom advokat här i kammaren för både hans excellens statsministern och hans excellens utrikesministern. Det hade han antagligen icke gjort, om det icke funnits någon samhörighet. Jag tar emellertid fasta på herr Tryggers förklaring, att det vore en självklar sak, att vi här i landet icke skulle driva någon allianspolitik. Förklaringen har ju sitt värde och jag tar fasta på den till det värde den har. Men vad som timat under den sista tiden, då man här ut över vårt land drivit en allvarlig propaganda för en dylik allianspolitik och gjort det med stöd och tillhjälp av hela den svenska högerpressen, kunde nog utgöra ett skäl att även från ett annat håll söka få ett besked i denna fråga, ett besked, som möjligen kunde något stävja andarna. Och jag är hans excellens utrikesministern tacksam för det besked han här har givit.

Herr Trygger yttrade i avseende å den nuvarande chefens för lantförvarsdepartementet och mitt förhållande till den s. k. dokumentssaken, att enligt hans förmenande hade den som avfordrade handlingen och gjorde detta på det sätt som skedde fullgjort sin plikt. Ja, jag vill säga vad jag i detta avseende tänker. Hans excellens utrikesministern har här meddelat, att den åtgärd, varigenom denna handling blivit mig avfordrad, har tillkommit därför att jag skulle hava förklarat, att framställningen till mig i ämnet icke hade skett av behörig person. Det måtte bero på något minnesfel hos hans excellens eller hos den vars talan han förde, att så skulle hava varit förhållandet. Jag har i ett offentligt meddelande — vilket blivit gjort efter det chefen för lantförvarsdepartementet avlatit sin offentliga skrivelse till mig — sagt, att jag för en tid sedan hade blivit genom en för mig okänd person avkrävd vissa handlingar, men det var vissa ifrån en av försvarsberedningarna utlämnade handlingar. Däremot har jag sagt, att det var chefen för lantförvarsdepartementets kommandoexpedition, som per telefon hänvänt sig till mig i denna dokumentfråga. Honom har jag för ingen del betecknat såsom obehörig person, lika litet som jag har betecknat chefen för generalstaben såsom en sådan, då jag omförmålde att detta avfordrande enligt till mig gjort meddelande ägt rum på grund av en från generalstaben ingången framställning. Jag kan i detta sammanhang nämna, att då jag på sin tid, samma dag som jag hade erhållit den i krigsministerns till mig riktade offentliga skrivelse omnämnda hemliga skrivelse, varigenom detta dokument avfordrades mig, återställde handlingen i fråga till generalstaben, fått till mig meddelat, att generalstaben aldrig begärt att återfå denna handling.

Jag vill också nämna, huru jag i ett lika läge skulle ansett mig skyldig bete mig. Jag skulle, vare sig det hade gällt en förutvarande chef för lantförvarsdepartementet eller någon annan man, ansett det vara min plikt att först taga ordentligt reda på, huruvida handlingen i fråga fanns i det verk eller det departement vars chef jag var, huruvida den där fanns i behörig vård,

vare sig hos mig själv eller hos någon tjänsteman. Hade jag det gjort, hade jag icke utsatt mig för det äventyret, jag kan kanske säga, den fadäsen, att avfordra en handling, som befanns inom lås och bom i rummet bredvid det, där jag själv sitter.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Trygger: Endast några ord med anledning av vad herr Bergström sade emot mig. Han gjorde gällande att jag i dag skulle uppträtt såsom något slags advokat för regeringen, trots att jag förklarat, att det äger icke rum någon solidaritet emellan regeringen och det parti jag har äran representera, eftersom regeringen stöder sig icke endast på vårt parti, utan även på de liberala försvarsvännerna. Vad detta representantskap som jag skulle hava påtagit mig beträffar, tror jag, att den som hörde mitt anförande lätt förstår, varför jag tog upp de båda frågorna; det var därför att de ingingo som moment i de angrepp, som gjordes mot högerns sätt att gå till väga vid valrörelsen. Då var det naturligtvis min fulla rättighet att härutinnan säga vad jag visste.

Vad beträffar frågan om den förlagda handlingen, får jag verkligen säga, att nog har jag hört, och naturligtvis känner herr Bergström såsom f. d. statsråd och chef för lantförsvarsdepartementet bättre än jag den saken, att när man skall försvara sig det kan vara mycket bra att i stället gå till angrepp, men det undras mig ändå, om det icke finns tillfällen, där det icke är fullt lämpligt. I denna fråga är väl ostridigt, att är det någon som har begått en försummelse — jag vill icke säga hur stor, men dock en försummelse — så är det herr Bergström. Han har fått en hemlig handling och borde således veta, var den handlingen finnes. Om då han vid fråga var handlingen är glömt saken eller av annan anledning icke kan giva upplysning, som leder till handlingens tillrättafående, är det icke så märkvärdigt, att den som är skyldig att hava ansvar för handlingen efter herr Bergström gör allt för att få reda på den och slutligen på officiell väg anhåller att handlingen skall återlämnas. Är här något fel begånget, påstår jag fortfarande, att det är begånget i första hand av den som tagit emot handlingen och bort hava reda på den. Jag kan omöjligt fatta denna sak annorlunda.

Herr Bergström: Ja, herr talman, jag skulle vilja lyckönska hr Trygger såsom eventuell chef för lantförsvarsdepartementet, ifall han — därest han kanhända då skulle dag efter dag hava att genomgå, att handlägga och att pröva hemliga handlingar av olika slag, kanske tjuvtals, som passerade genom hans händer och som sedermera skulle lämnas ut direkt till den ene eller den andre — ifall han då kunde i varje ögonblick säga, var den ena eller andra handlingen befunne sig. Det är naturligtvis någonting, som är alldeles omöjligt. Vi få komma ihåg, vilket stort, vilket månghövdat institut lantförsvarsdepartementet är. Under den tid då jag var chef därför, gick, särskilt till följd av försvarsberedningarnas arbete, en oändlig mängd av hemliga handlingar genom mina

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

händer åt olika håll. Att kunna bestämma, var de funnos i ett visst ögonblick, var ej möjligt, ty inom departementet tagas inga kvitton emellan de olika personer, som sinsemellan lämna ut och taga emot dylika handlingar. I ett sådant läge, då man har att handskas med denna mängd av olika handlingar, är det klart, att man måste över hela linjen lita på ett fullt lojalt behandlingssätt i avseende på dessa olika handlingar. Och om en departementschef under längre tid, kanske veckotal, ej är i tjänst, utan ersättes av annan person, så kan naturligtvis en mängd av de hemliga handlingarna under den tiden gå ut åt olika håll. Jag kan också nämna för hr Trygger, att, sedan jag avslutat min tjänstgöring såsom chef för lantförvarsdepartementet och tidvis vikarie för utrikesdepartementets och sjöförvarsdepartementets chefer, jag haft nöjet — antagligen har det skett så mycket mera markerat efter denna dokumentsak — att emottaga åtskilliga kvitton, som den dåvarande chefen för lantförvarsdepartementet hade fått avgiva till olika institutioner.

Det är väl klart, att man vid behandlingen av en dylik fråga liksom vid behandlingen av varje annan bör gå tillväga på det sätt, att man, ända till dess man har någon grund att antaga, att det kan vara svek eller fara å färde, förutsätter ärlighet, och det lär väl också vara så, att man är skyldig att gå precis den väg, som herr Trygger nyss talade om, nämligen att först tala med vederbörande på tu man hand — det må vara en departementschef eller en annan — för att få reda på en saknad handling. I detta fall har ingen ordentlig undersökning ägt rum i lantförvarsdepartementet, innan man vidtog den extrema åtgärden, så extrem, att den utan tvivel inleder en ny aera i fråga om sättet för behandlingen av hemliga handlingar och särskilt för deras återfordrande. Hittillsdags hava hemliga handlingar inom de verk, som haft med dem att göra, icke avfördrats genom offentliga skrivelser, utan man har gått tillväga på ett helt annat sätt. Detta är en ny metod. Om den är riktig, om den är enlig med de föreskrifter, som Kungl. Maj:t har givit, skall jag ej här inlåta mig på.

Herr Trygger: Jag kan ej underlåta att säga ännu några ord. Jag har också haft att göra med handlingar, och jag förstår mycket väl, att man ej kan av en departementschef begära, att han skall hava reda på alla handlingar, som gått genom hans händer; men å andra sidan kan jag för min del ej förstå annat, än att angående hemliga handlingar och framför allt hemliga handlingar av stor vikt man i varje fall bör ha reda på, var de finnas. Och jag kan ej heller finna annat, än att, om någon i första hand skall vara ansvarig för en handling, det väl bör vara den, som tagit emot densamma. Det är han, som företrädesvis skall ge anvisning, var den finnes. Och om han då möjligtvis giver en anvisning, som leder på felaktigt spår, är det väl klart, att han blir i högre grad vållande till det obehagliga i att handlingen, när den ej kommer till rätta, sedermera officiellt

infordras. Jag vill ej angripa herr Bergström, det är ej min mening att uttala något klander för vad han gjort i detta fall, ty det kan hända var och en, att man förlägger ett papper eller att man glömmer någonting varigenom sedermera vållas missförstånd. Men vad jag måste ogilla, det är att herr Bergström, när han dock i alla fall objektivt sett gjort sig skyldig till en försummelse, nu vill kasta skulden på den, som icke gjort annat än sin skyldighet.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Lindh: Det förefaller mig, som om talet om denna hemliga handling i någon mån förts på sidan om det sätt, varpå det förut framfördes. Det var ju ej meningen att klandra regeringen därför, att den återfordrade handlingen från herr Bergström utan det var mot det sätt, på vilket återfordrandet ägde rum, som anmärkning gjordes. Det är väl skillnad på att återfordra handlingar så, som i detta fall skett, och att göra det på ett sådant sätt, att det ej ger anledning till en sådan presskampanj, som den, vilken, såsom vi alla veta, förts med anledning av detta återfordrande. Sälunda fick ju Telegrambyrån tillfälle att till alla Sveriges tidningar sprida nyheten om återfordrandet. Det var detta, som herr Hellberg klandrade, men ej, att handlingen återfordrades av herr Bergström. Det är väl nödvändigt, att man återför frågan till den utgångspunkt, från vilken herr Hellberg gick ut, när han riktade sin anmärkning mot regeringen på denna punkt.

Hans excellens utrikesministern nämnde i slutet av sitt anförande, att det såväl i den förklaring, med vilken den nya regeringen hälsade riksdagen, som ock i det trontal, som hans maj:t konungen vid detta riksmötes början riktade till riksdagen, skarpt betonades, att, sedan denna stora försvarsfråga blivit löst de stora reformfrågorna skulle komma fram, och hans excellens utrikesministern ville ytterligare understryka detta genom en förklaring, att åtminstone de nuvarande medlemmarna av regeringen, på vilken plats de än skulle komma att vara ställda, då gärna ville medverka till dessa stora reformers genomförande. Jag tager fasta på detta löfte. Vi skola ei glömma bort att vid lämpligt tillfälle inkassera dess uppfyllande. Men jag känner på samma gång ett behov att erinra mina partivänner, att vi icke böra lita för mycket på detta löfte. Vi få nog kämpa lika hårda strider för de stora reformfrågornas lösning efter den stora försvarsreformens genomförande, som vi fått kämpa hittills, när det gällt att komma ett tuppffjät framåt. Jag tror nog, att vi få vara beredda att göra stora offer för att gå högerpartiets lösning till mötes och kämpa lika hårda strider som förut med detta parti, när det i fortsättningen gäller att komma ett tuppffjät framåt vid lösandet av de stora reformfrågorna.

Herr Bergström: Herr talman! Jag har under min departementstid vid flera tillfällen anmodat min företrädare att

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

komma till mig för att med mig rådgöra om både det ena och det andra, både om materiella frågor och beträffande handlingar. Och jag skulle naturligtvis ingenting hellre hava sett, än att man uti ifrågavarande fall gått så tillväga, att, när man ej kunnat få tag i denna handling, man genast hänvänt sig till den förutvarande chefen för lantförsvarsdepartementet. Men av de officiella kommunikéerna — av vilka den ena, som meddelade, att handlingen kommit till rätta, på vissa håll kanske våldade något blandad glädje — framgår, att man i varje fall i nära tre veckors tid i lantförsvarsdepartementet sysselsatt sig med denna handling, innan man på något sätt hänvände sig till mig. Och när man slutligen hänvände sig till mig fick jag endast den uppfattningen, att jag skulle försöka att giva någon anvisning på hur och var denna handling skulle kunna finnas inom eller utom departementet.

Vad hade varit naturligare, än att vederbörande från början vänt sig till mig? Då hade saken säkerligen alls ej kommit in på det oriktiga spår, varuti den kommit. Handlingen fanns ju på vederbörlig plats, den plats, där den en gång blivit inlagd, och i händelse av tidigare hänvändande till mig hade jag ej fått anledning tro, att den icke kunnat återfinnas uti departementet, och att det var därför, som man vände sig till mig. Det är ju så, att uti lantförsvarsdepartementet med dess kommandoexpedition det finnes en massa olika förvaringsrum för hemliga handlingar, och givetvis borde dessa förvaringsrum hava noga undersökts, innan man gick till den åtgärd man nu vidtog mot mig. Om jag i sakens första skede fått veta att handlingen saknades, skulle jag för min del genast hava påyrkat en sådan undersökning, ifall jag ej utan vidare kunnat anvisa, var handlingen fanns.

Herr statsrådet Mörcke: Herr talman, mina herrar! Då jag en smula känner till, hur detta ärende har behandlats, och även ett par dagar under den tid, som sökandet efter handlingen pågick, förvaltats lantförsvarsdepartementet, anser jag mig här böra lämna de upplysningar jag kan om saken. Handlingen, som i vanliga fall förvaras av generalstaben, hade av förre chefen för lantförsvarsdepartementet infordrats genom generalorder — sålunda från kommandosidan — till chefen för lantförsvarsdepartementet. Märk väl: till chefen för lantförsvarsdepartementet, icke till statsrådet Bergström. Hade det senare varit fallet, så hade otvivelaktigt statsrådet varit i sin fulla rätt, om han behållit handlingen till dess att den blivit honom avfordrad. Kvittot fanns kvar i generalstaben, men då handlingen var lämnad till chefen för lantförsvarsdepartementet, så kan jag ej se annat, än att denna handling borde ha åtföljt övriga handlingar, som överlämnades till den nye departementschefen. Detta kunde hava skett antingen så, att handlingen överlämnats till den expedition, kommandoexpeditionen, som från

generalstaben begärt handlingen, eller ock så, att den överlämnats tillsammans med alla övriga hemliga papper, som personligen överlämnades till efterträdaren. Intetdera har skett, utan i stället återfanns handlingen, som vi alla veta, i expeditionschefens skåp, ett skåp, till vilket denne ensam hade nyckeln. Handlingen återfanns sålunda hos en tjänsteman, som icke hörde till den expedition, kommandoexpeditionen, som hade med saken att göra, hos en person, som ej alls hade med densamma att skaffa.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Beträffande den omständigheten, att handlingen kommit in i expeditionschefens skåp, har jag fått den förklaring av expeditionschefen, att, innan departementschefen fick ett särskilt kassaskåp, vilket hände för ungefär ett år sedan, departementschefen då och då lämnade vissa handlingar i förvar hos expeditionschefen. Det förefaller mig givet, som om denna handling, när departementschefens kassaskåp kommit till, bort överflyttas dit och vid överlämnandet till den nye departementschefen bort avlämnas tillsammans med övriga hemliga handlingar.

Jag kan således ej se, att det här satts i gång något slags förföljelse mot herr Bergström vare sig från departementschefens sida eller från de tjänstemäns sida, som haft saken om hand.

Jag vill nämna, att chefen för kommandoexpeditionen vid tre tillfällen telefonerat för att efterhöra denna handling. Det första tillfället, då en sådan telefonförfrågning ägde rum, torde hava varit minst en vecka innan handlingen blivit offentligt avfordrad herr Bergström. Enligt vad chefen för kommandoexpeditionen meddelat mig, fanns det ej något tvivel om, att det vid dessa telefonsamtal var fråga om just den nu omdebatterade handlingen. Även har chefen för kommandoexpeditionen sagt mig, att herr Bergström själv trodde, att denna handling möjligen befann sig hos ordföranden i en av försvarsberedningarna, och att därför lämnats denna frist på minst en vecka för att tillrättaskaffa handlingen. Emellertid: när den i alla fall trots dessa tre telefonbud ej blivit återlämnad, var det, som det officiella infordrandet kom till stånd. Jag vågar därför påstå, att någon förföljelse icke ägt rum, utan att alla, som haft med denna sak att skaffa, sin plikt likmätigt blott sökt att få den försvunna handlingen till rätta.

Herr Bergström: Herr talman! Den siste ärade talaren har här lämnat en del detaljuppgifter, vilka icke äro i allo riktiga och som jag därför skall i vissa avseenden beriktiga.

Den ärade talaren har sagt, att minst en vecka skulle ha förflutit emellan den första framställningen, som till mig per telefon gjordes av chefen för kommandoexpeditionen, och utfärdandet av chefens för lantförsvarsdepartementet skriftliga anmodan till mig. Den skriftliga anmodan till mig är daterad tisdagen den 31 mars. Det var först den 26 mars på eftermiddagen,

Första kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 7. 4

Statsverkspropositionen. som en framställning till mig gjordes av chefen för kommandoexpeditionen.
(Forts.)

Den ärade talaren har hävdadt, att denna handling ej skulle hava befunnit sig i lämpligt förvar, då den var förvarad hos expeditionenschefen. Om den icke hade kunnat förvaras inne hos departementschefen, så borde den, menar han, väl snarare hava varit förvarad på kommandoexpeditionen. Jag ber att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på, att denna handling inforrats i ändamål att användas vid handläggningen av de ärenden, som rörde försvarsfrågans lösning, och att då chefen för landförsvarsdepartementet behandlar dylika ärenden detta kan ske såväl på kommandosidan som på kanslisidan, men att han slutligt behandlar dem på kanslisidan. Det kan sålunda ej i något avseende betraktas som ett fel, att handlingen förvarats på kanslisidan. I avseende å själva förvaringsrummet, vill jag fästa uppmärksamheten på, att detta är det förvaringsrum, som under mina företrädares liksom under min tjänstgöringstid använts för de alla viktigaste militära handlingar. Det har just varit i detta förvaringsrum, som dokumentet förvarats.

Jag har nyss antytt, att det är omöjligt för den tjänstgörande departementschefen — och det är kanske ännu mera omöjligt för en, som avgått från sin tjänst — att uti ett givet ögonblick städse kunna säga, var en handling finnes. När jag hade mottagit denna handling — det skedde dagen innan jag fick en längre tids tjänstledighet för att utföra uppdrag på annat håll såsom departementschef — övertog en annan man min tjänst. Handlingen var inforrad för ett visst ändamål, som mycket väl kunde hava föranlett till, att den liksom en sådan oändlig mängd andra handlingar gått vidare. Det hade den nu ej gjort, utan den hade legat kvar på den plats, där den återfunnits, och jag tror ej, att någon skall kunna säga, att denna handling mera än andra handlingar — och det är åtskilliga hemliga handlingar, som i detta förvaringsrum förvarats — varit på orätt plats.

Herr Karlsson, K. G.: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet endast för att framhålla, att det sätt, varpå denna handling återforrats, bör ses i samband med hela den smådetrafik, som under valstriden från högerns leder utövades mot den avgångna ministären. Det bör alldeles speciellt ses mot bakgrunden av den smådetrafik, som under högerpressens jubel utövades av professor Mittag-Leffler. Det är sådant man bör hava i tankarna, när man bedömer det sätt, som den nuvarande krigsministern valde för att återfå ifrågavarande handling. Det må förlåtas oss av vänstern, om vi i detta tillvägagångssätt se ett led i den kedja av försök att nedsätta den avgångna regeringen, som har gjorts under valstriden. Det må förlåtas oss, om vi tro, att den nuvarande krigsministern, hans excellens statsministern, hade gått tillväga på ett annat sätt, om ej valen hade förestått. Det kan hända, att vi taga fel och

döma för hårt, men i alla händelser kan man säga, att detta var en händelse, som ser ut som en tanke, och vi må ursäktas, om vi också tro, att det verkligen låg en tanke bakom.

Statsverkepro-
positionen.
(Forts.)

Herr Thyren: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet ej för att yttra mig i denna dokumentsak, som kanske redan rätt länge upptagit kammarens tid, utan i anledning av ett yttrande av herr Bergström förut i dag. Jag kommer nu ej alldeles ordagrant ihåg, huru hans ord föllo, men jag hoppas, att jag ej alldeles missförstått hans syfte. Han tycktes mena, att försvarsrörelsen var på väg till någon slags degeneration så att, som han sade, målet höll på att förvandlas till medel. Jag kan ej tänka mig annat, än att detta uttryck innehåller en mer eller mindre svag insinuation om, att försvarsvännerna i riksdagen skulle komma att visa sig benägna att hindra försvarsfrågans lösning för att använda den i agitationssyfte vid de stundande valen. Och herr Bergström talade i detta sammanhang om, att man ej borde spänna bågen för högt, och lade oss på hjärtat, att det framför allt gällde att vinna ett *resultat*. Jag kan i alla dessa punkter fullkomligt instämma med herr Bergström, men det, som nu likväl föranlett mig att begära ordet, är, att jag har vissa skäl att misstänka, att bakom dessa ord dock ligger ett missförstånd, som kanske ju förr dess hellre bör uppklaras. I denna min uppfattning har jag blivit ytterligare styrkt dels av ett par följande talare, dels och framför allt av vänsterpressens hållning i denna punkt. Det ser till och med ut, som om herrarne på den sidan ansåge, att det ligger i första kammarens hand att acceptera vad den vill och därmed upphöja det till rang av en verklig *lösning* av försvarsfrågan — att det är vi, d. v. s. majoriteten, som kunna om vi vilja, lösa frågan.

Ja, men, mina herrar, är det icke fastmera så, att vårt folk i denna stund är delat i två läger — jag menar ei alls dessa två olika »nationer», om vilka det talades vid ett bekant tillfälle — i denna särskilda punkt och i detta givna ögonblick, på så sätt, att det ena lägret, till vilket jag räknar mig själv, har fullt klart för sig, att ei någon lösning av försvarsfrågan är acceptabel, eller, rättare sagt, att icke någonting är en *lösning* av försvarsfrågan, som sker i strid med de facksakkunniges mening — jag menar: att vi ej kunna taga det för en verklig lösning, om vilket den fackliga sakkunskapen i sista hand säger: »detta *underkänna* vi». Vi vilja icke taga det ansvar inför historien och eftervärlden att hava gjort en »lösning», som är så beskaffad. Det är den ena delen av vårt folk. Men så finnes det en annan del av vårt folk, må vara större, som denna omständighet ej generar, utan som finner sig fullständigt oförhindrad att kalla även det en lösning, som har på sig stämpeln av de sakkunniges underkännande. Det ligger, mina herrar av vänstern, enligt min uppfattning icke i vår makt i första kam-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

maren, varken i det ena eller andra partiets eller i den ena eller andra partiledarens, att förvandla något sådant till en lösning, som den förstnämnda delen av folket godkänner. Försökte vi *per impossibile* detta och antog något, som på sig hade märket av sakkunskapens underkännande, så skulle vi själva av den starka försvarsrörelsen i vårt land bliva underkända, och det hastigare, än någon kunde vänta.

Vi ha således helt enkelt efter min uppfattning icke detta i vår makt; vi *kunna* icke gå herrarna till mötes, om vi också ville göra det; vi *vilja* det heller icke, utan vi fordra ett godkännande av sakkunskapen. Jag vill protestera mot, att detta mitt uttalande tolkas på det sätt, som jag förutser kommer att bliva fallet, att vi skulle på något sätt försvurit oss till att alldeles obesett taga det, som de sakkunniga befalla oss att taga. Jag hörde alldeles nyss den liberale ledaren i andra kammaren, om jag icke missförstod honom, tala om »imperativa mandat». Han sade, att det är märkvärdigt, att högern, som är så rädd för imperativa mandat, tycks vilja taga mot imperativa mandat från tronen i denna punkt. Nej, vi vilja icke taga emot imperativa mandat vare sig från tronen eller från militära sakkunniga, men vi hålla på den principen, att vi såsom varande icke sakkunniga icke kunna våga påtaga oss ansvaret för att definitivt hava skapat en försvarsordning, om vilken de sakkunniga sagt oss: detta bud kunna vi icke godkänna.

Om nu herrarna på andra sidan äro av en motsatt mening och icke låta hålla sig tillbaka av denna betänklighet, så ligger det nära till hands att analysera herrarnas ståndpunkt. Hur är det möjligt, att herrarna vilja taga något, som sakkunskapen underkänner, och om vilket de sakkunniga i sista hand säga: detta duger icke? Endast två förklaringsgrunder äro, så vitt jag förstår, tänkbara. Antingen måste herrarna av vänstern anse, att de sakkunnigas ståndpunkt — den må vara mycket god för övrigt — är praktiskt ogenomförbar — detta måste då vara av ekonomiska skäl; vi hava förut i dag hört herrar Klefbeck, Olsson m. fl. spela på den strängen. Eller också anse herrarna av vänstern, att de sakkunnigas ståndpunkt sådan den framlagts i den kungliga propositionen, visserligen är genomförbar men oriktig, och att den ståndpunkt, som herrarna av vänstern själva framlägga, är den riktiga.

Vad det förre alternativet beträffar, kan jag icke gå närmare in därpå. Jag vill blott säga rent i förbigående, att det förvånar mig, att det icke fallit de ärade talarne, herrar Klefbeck m. fl. in, vilken orimlighet det är med den ringa differens i kostnadsbelopp, som det här rimligen kan bliva tal om mellan det förslag, som godkänts av de sakkunniga, och det förslag, som herrarna komma att hålla sig till, att tala om en ekonomisk nöd, som skulle hindra landet att lägga till detta jämförelsevis lilla antal miljoner. Om herrarna ha observerat, att vi från år 1907 till år 1913 här i landet *höjt* den *ärliga* konsumtionen

av kaffe med tjugu miljoner kronor, kunna herrarna då verkligen påstå, att ett folk, som år 1907 köpte kaffe för så och så mycket och år 1913 för samma belopp plus tjugu miljoner kronor, skulle för ekonomisk nöds skull vara tvunget att ta en försvarsorganisation, som de sakkunniga underkänt — några miljoner billigare än den, som de sakkunniga förordat. Jag läser icke behöva anföra mer än detta enda argument, för att man skall känna sig övertygad om den rena omöjligheten av en sådan invändning.

Vad beträffar den invändningen, att de sakkunniga möjligen skulle hava haft orätt i sak, och att man skulle kunna utfinna ett förslag, som är bättre än deras, så vill jag icke göra mig skyldig till den orimligheten att förneka, att herrarna *kunna* hava rätt i detta. De sakkunniga äro människor liksom vi andra, de kunna missta sig, och det är i och för sig logiskt *möjligt*, att herrarnas av vänsterns förslag är bättre än de militära sakkunniges. Men vad ha herrarna för argument för att få oss andra att tro, att så *faktiskt* är förhållandet? Kunde herrarna i sitt förslag sätta sakkunskap mot sakkunskap, vore det en annan sak. Likaså, om herrarna av vänstern kunde säga: vi ha en alldeles kompakt mening av civila utredningsmän, som förenat sig om detta, och vi fordra därför, att landet skall tro därpå. Däri vore det någon mening, men vi veta ju alla, att ingenting av allt detta äger rum. Herrarnas förslag är nästan kemiskt rent från varje militär sakkunskap, som kan åberopas till stöd därför, såsom det nu ligger. Och vad beträffar enigheten på den civila sidan, så behöver jag ej yttra mig om den. Ja, vad ha herrarna då att stödja sig på? Vad ha herrarna för trumf att i sista hand spela ut mot de militära sakkunniga? Ingenting annat, än åsikterna hos herrarnas politiska ledare, en eller flera, på vilkas omdöme herrarna tro. Gärna för mig, anse sig herrarna kunna lita därpå, men kunna herrarna begära, att vi, som icke tillhöra det parti, som denne eller dessa ledare kommandera, skola gå ifrån den militära sakkunskapen och tro på något som endast har stöd av ledarens eller ledarnes personliga auktoritet? Detta förefaller mig vara alldeles för mycket begärt. Det är möjligt, att herrarna ha rätt, men vi andra kunna icke känna oss skyldiga att tro därpå. Vi måste hålla på de sakkunniga, så länge herrarna icke kunna föra i fält något därmed jämförligt.

Jag vill tillåta mig att göra ytterligare en anmärkning, som närmast avser det liberala partiet. Herrarna komma snart att ånyo gå till val, och vad jag nu säger, det säger jag därför, att jag önskar, att det liberala partiet icke må decimeras ytterligare. Jag skall icke inlåta mig på skälen, varför jag har denna mening, men jag har den, och det är ingenting annat, som gör, att jag nu säger vad jag säger. Herrarna måste själva ha gjort den reflexionen, att, så länge försvarsfrågan står öppen på detta sätt, väljarna i landet naturnödvändigt dela upp sig i de två läger, i vilka de redan börjat åtskilja sig. Alla de, som vid närmare över-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

vägande finna, att man måste hålla på de sakkunniga såsom det sista och oundgängliga stödet för vad man antager, måste ju så småningom komma över till försvarsvännerna. Nu kan man säga, att det återstår en stor del för att icke säga större delen av vårt folk, som icke vill gå med på detta argument; men finna icke herrarna själva naturligt, att allt flera av dessa, som ej fråga efter sakkunskapen, komma att följa den ledare, som bjuder eller fordrar minst? De fråga icke efter sakkunskapen, utan taga den privata auktoriteten för god. Om deras ledare fordrar 9 månader, men ett annat partis allenast 6 månader, varför skulle de icke om-sider övergå till den, som fordrar allenast 6 månader? De skulle icke göra detta, om de i andra väsentliga punkter hade en annan mening än han. De skulle då stå kvar i det parti de förut tillhört. Men låt oss se på det stora området vid gränsen mellan partierna! Exempelvis alla dessa småbrukare, som tillika äro skogsarbetare och vilka som bäst hålla på att övergå från liberalerna till socialdemokraterna. Vad som i längden skall hålla dessa till-baka från att välja 6 månader i stället för 9 månader, är omöj-ligt för mig att förstå. Om herrarna ej tro mig och finna vad jag sagt riktigt, kan det dock hända, att ett experiment till slut skall övertyga herrarna. Jag kan icke förstå annat, än att det ligger ej mindre i det liberala partiets än i fosterlandets intresse, att försvarsfrågan blir löst vid denna riksdag. Men herrarna måste göra oss andra den rättvisan att begripa, att vi icke kunna tro på herrarnas sakkunskap, så länge herrarna icke kunna giva oss andra auktoriteter än sina egna partiets ledare. Dessa må vara mycket goda ledare för sina partier, men vi andra kunna omöjligen godkänna dem såsom auktoriteter.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den siste ärade talaren har med en styrka och kraft, som om det gällde att fälla dom över den liberala hållningen, förklarar, att den icke kan på tillfredsställande sätt motiveras. Han har sagt, att här förelig-ger ett förslag, tillstyrkt av de militära sakkunniga, och då måste ur liberal synpunkt ett av två alternativ inträffa. An-tingen innebär detta förslag en så stor ekonomisk börda, att den icke är för landet överkomlig, och då måste förslaget av det skälet förkastas, eller också är själva vitsordet felaktigt. Ettdera av dessa alternativ måste väljas av det liberala partiet, menade herr Thyren, som frågade: vilket ville det liberala par-tiet välja?

Jag ber att få säga, att det liberala partiet icke behöver väl-ja något av dessa alternativ, ty det gives ett tredje betraktelse-sätt. Och detta går ut på, att det icke på det ifrågavarande om-rådet gives en viss gräns, med goda lösningar på ena sidan och endast värdelösa förslag på den andra, utan att allt, som åstadkommes på detta område, innebär en relativ styrka, en relativ garanti, och att ett avvägande i detta avseende av vad man kan åstadkomma och vad man erhåller för vad man offrar

är det, som bör vara avgörande för det slutliga beslutet. Att så är fallet, framgår uppenbart därutav, att den lösning, som den militära sakkunskapen ena dagen förordat såsom betryggande, dagen efter eller året efter underkännes såsom i olika avseenden icke längre ägande denna egenskap. Jag säger fortfarande, såsom jag sade vid förra remissdebatten, att om vi här i Sverige ägde dubbelt så stor ekonomisk styrka och dubbelt så stor folkmängd som vi nu ha, och om för övrigt det internationella läget vore detsamma som nu och våra omkring oss befintliga grannars styrka vore precis detsamma som nu, så skulle de militära sakkunniga fordra en lösning, som icke sammanfaller med vad de nu förorda. Om den siste ärade talaren går till den kungliga propositionen, får han där punkt för punkt se, hurusom den nuvarande krigsministern säger, att det och det skulle vara gagneligt och höja värdet av vår krigsberedskap, men att han likväl av sociala skäl måste avstå från det sålunda ifrågasatta. Så förhåller det sig uppenbart med hela det område, hela det problem, som nu föreligger.

Herr Steffen: Herr Thyren grundade sitt argument på en sats, som han antog vara utomordentligt stark, för att icke säga ovederlägglig, nämligen att högern stöder sin ställning i försvarsfrågan på de fackligt sakkunnigas uttalanden, under det att vänsterpartierna icke göra så. Emellertid kan jag upplysa herr Thyren om, att detta antagande är fullständigt falskt. För mitt eget partis vidkommande kan jag meddela, att vi grunda vår ställning i försvarsfrågan på de fackligt sakkunnigas uttalanden. Men vi följa herr Thyren i en av de hänvisningar, som han hade vänligheten giva i sitt anförande nyss. Vi ha nämligen iakttagit, att dessa fackligt sakkunniga på det militära området äro människor. Vi ha iakttagit, att de till övervägande delen äro högermän. Och vi ha iakttagit, att de äro partifolk, delvis förblindade av politiska fördomar uti sin syn även på försvarsfrågan. Vi hava således funnit, att deras uppfattning, rent fackligt sett, icke är fullt pålitlig, sammanblandad som den är med partipolitiska synpunkter, sociala fördomar och synpunkter, som äro egendomliga för högerfolket. Och i samma sammanhang uti vilket vi bekämpa högers sociala synpunkter över huvud taget, bekämpa vi dem, när vi finna dem inblandade i militära sakkunnigas uppfattning av den militära frågan för närvarande.

För övrigt glömde herr Thyren i sitt anförande en sak, och det är den, att försvarsfrågan omfattar så ofantligt mycket mera än den rent militära, fackliga sidan av densamma. Vi komma icke till en tillfredsställande lösning av försvarsproblemet genom ett sådant ensidigt tillgodoseende av de fackliga militära synpunkterna, som tycks vara *a* och *o* för herr Thyren och det parti, som han står nära. Denna uppfattning är den *andra* starka sidan i socialdemokraternas syn på försvarsfrågan.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Herr Karlsson, K. G. Herr talman! Jag anser, att det liberala partiet bör vara hr Thyren mycket tacksamt för den omsorg, han ägnat detsamma. Emellertid tror jag nog, att det liberala partiet skall söka klara sig självt, och jag tror, att det är den säkraste vägen, ty det gäller väl här som vid andra tillfällen och under andra förhållanden, att själv är bästa drängen.

Emellertid, herr Thyren frågade ju med mycket stark betoning, vad vi vilja ställa gent emot all den militära sakkunskap, som högern förfogar över och som funnit sitt uttryck i regeringens förslag. Jag skulle vilja säga hr Thyren, att vi också stödja oss på sakkunskap. Det som nu mest skiljer regeringens förslag från liberalernas program är helt enkelt förläggningen av övningstiden. Det är väl den, som i främsta rummet utgör skiljemärket. Högern yrkar på en vinterföreläggning av rekrytskolan med början i november. Det liberala partiet vill bibehålla sommarföreläggning av rekrytskolan med början på våren. Jag anser, att det icke bör vara för kammarens ledamöter obekant, att för icke synnerligen länge sedan den militära fackkunskapen med mycket starka och representativa namn intog den ståndpunkten, att den av liberalerna nu föreslagna tiden är den enda riktiga för övningarnas början. Jag tror alltså, att det liberala partiet för sin ståndpunkt mycket väl kan åberopa även militär sakkunskap.

Herr Petersson, Alfred: Jag hade verkligen förut i dag icke ett enda ögonblick tänkt att begära ordet i denna remissdebatt, men hr Thyrens underbara uttalande tvingade mig nästan att göra det. Det tvingade mig därför, att i hans ord måste anses ligga en mycket hård dom över händelser, som timat före detta, när försvarsfrågan varit å bane, och en dom över dem, som då sutto här i kammaren såsom ledamöter eller ledare av högerpartiet, och över de män, som då sutto i regeringen. Nu äro de flesta av dessa män borta och kunna sålunda icke försvara sin då intagna ståndpunkt.

Jag ber att få för hr Thyren och kammaren återföra i minnet förhållandena vid 1901 års riksdag, då 1901 års härordning framlades och förhandlingarna mynnade ut i ett beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Då hade de sakkunniga enstämmigt liksom nu sagt: 365 dagars övningstid över hela linjen är det minsta, som de sakkunniga kunna anse vara tillfredsställande. Jag skall icke gå igenom de olika faserna, då förslaget sedermera framlades och behandlades, men faktum är, att Kungl. Maj:ts proposition innehöll förslag om 365 dagars övningstid över hela linjen vid de olika vapnen. Herrarna veta mycket väl, liksom jag, vilka förändringar som utskottet då vidtog och vilket beslut som framkom uti sammanjämkningen kamrarna emellan. Resultatet av detta är det ännu gällande: 240 dagars övning för de värnpliktiga vid infanteriet, 300 dagars övning för de värnplik-

tiga vid flottan och 365 dagars övning för de värnpliktiga vid de flesta specialvapen. Huru ställde sig då högern och första kammaren till detta frångående av vad de sakkunniga hade sagt? De ställde sig så, att de godtog vad som framgick ur en gemensam överenskommelse, ehuru det innebar ett faktiskt frångående av vad de sakkunniga från början sagt. Det är icke något tvivel om den saken. Jag har mycket väl i minnet, hurusom den dåvarande regeringen avgav en förklaring i kammaren rörande den saken.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Man har här uti den kungliga propositionen rörande ny härordning fått en redogörelse för de yttranden, som dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet, dåvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet och dåvarande statsministern hade år 1901. Jag förmodar, att hr Thyren i brådskan icke hunnit titta igenom dessa, ty i så fall skulle han icke så kategoriskt hava förklarat den militära sakkunskapen såsom det enda rättesnöret, från vilket man icke kunde vika eller att det eller det är omöjligt för oss högermän eller försvarsvänner, såsom han sade. — Det förvånar mig, inom parentes sagt, att hr Thyren vill göra gällande den av så många förut framhållna meningen, att försvarsvännerna äro att anse identiska med högern. Nej, hr Thyren! Det finns andra än högermän, som äro försvarsvänner — och för min ring adel räknar jag mig till dem — även om de icke kunna godtaga allt, som står i den kungl. propositionen angående ny härordning.

Hr Thyren sade, att det icke blir någon lösning, om icke de sakkunnigas förslag godtages över hela linjen. Samma uttalande gjordes då. Och det, som bjöds av riksdagen, var icke enligt de sakkunniges mening någon tillfredsställande lösning — det framhölls uttryckligen — men det var en så väsentlig förbättring av den dåvarande härorganisationen, att ingen av de män, som sutto såsom Kungl. Maj:ts rådgivare, vågade ta på sitt ansvar att avstyrka det. Då riksdagens skrivelse den 14 juni 1901 föredrogs inför Kungl. Maj:t, gjordes till det offentliggjorda statsrådsprotokollet vissa uttalanden, om vilka jag i detta sammanhang anser mig böra erinra.

Efter att hava redogjort för riksdagsförslaget i fråga om de värnpliktiges övningstid vid infanteriet m. fl. truppslag, anförde dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet, statsrådet Crusebjörn, följande:

»Samtliga dessa ändringar vålla, att det av Eders Kungl. Maj:t med den nya härordningen åsyftade målet icke kan fullständigt uppnås. Särskilt är det tvenne omständigheter, som uti en mycket avsevärd grad försvaga härordningen: den *ena*, att utbildningstiden för de till infanteriet m. fl. truppslag hörande värnpliktiga blivit för knappt tillmätt, den *andra*, att repetitionsövningen uti beväringens andra uppbåd blivit borttagen.»

Och så fortsatte statsrådet Crusebjörn att utveckla dessa saker. Jag skall icke längre än nödigt är uppta kammarens tid

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

härmed. »Därigenom», fortsatte han, »att den av Eders Kungl. Maj:t föreslagna repetitionsövningen i beväringens andra upp-
båd borttagits, försvåras i hög grad uppsättandet av i fält an-
vändbara reservtrupper vid infanteriet med flera truppslag, och
därigenom äventyras en av fordringarna på en tidsenlig härord-
ning, den nämligen, att härordningen vid behov bör kunna med-
giva, att landets hela försvarskraft toges i anspråk. Det är
nämligen enligt mitt förmenande först genom möjligheten att
kunna uppställa reservtrupper, som man kan erhålla fullt utbyte
av fälthärens eller linjetruppernas uppträdande och verksamhet.

Då jag emellertid, trots de väsentliga olägenheter, som äro
förenade med den av riksdagen beslutade minskningen av de till
infanteriet med flera truppslag hörande värnpliktigas tjänstgör-
ing i fredstid, anser mig böra tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att
godkänna den riksdagens ifrågavarande skrivelse åtföljande värn-
pliktslag, äro huvudsakligen två skäl för mig bestämmande, näm-
ligen: *dels* att riksdagen, i överensstämmelse med Eders Kungl.
Maj:t i ämnet avgivna proposition, godkänt den för de värnplik-
tiga vid rytteriet, fältartilleriet samt fältingenjör- och fälttele-
graftrupperna föreslagna övningstiden, och *dels* att utbildningen
av arméns övriga värnpliktiga synes mig, i stort sett, inne-
bära ett betydelsefullt steg framåt till stärkande av landets för-
svarskraft, ett steg, vars uttagande förvisso icke bör överlämnas
till en obestämd framtid, då tillfälle nu föreligger att lagfästa
detsamma.»

Jag undrar om icke, vilket beslut i försvarsvänlig rikt-
ning som än må fattas denna gång med anledning av det före-
liggande förslaget till härordning, man kommer att säga från
militärt håll — man har sett uttalanden i den riktningen redan
nu i militära broschyrer och tidningsartiklar — att det beslutade
måste anses vara ett steg framåt. Vad man skall säga tio år
härefter, vet jag icke, men om utvecklingen går på samma sätt,
som det gått hittills, skall man säkerligen, om också Kungl.
Maj:ts förslag nu antages helt och fullt, om tio år beteckna
beslutet därom såsom ett steg framåt, men icke såsom en fullgiltig
lösning. Man kan aldrig säga, att man har en fullgiltig
lösning i en fråga som denna, och i vilken fråga kan man säga
det? Men herr Thyren tycks vilja med all Gewalt göra gällande,
att vi icke kunna taga något, som icke kan anses såsom en
verklig — det vill säga fullgiltig — lösning.

Samma resonemang som statsrådet Crusebjörn hade år 1901,
hade chefen för sjöförsvarsdepartementet. Han sade: att denna
lösning icke kan anses vara tillfredsställande, det synes mig
vara uppenbart, men han slutade med en tillstyrkan. Och
den dåvarande statsministern, hans excellens von Otter, sade
på samma sätt: »Vid överbägandet av de militära fördelar, som
den av riksdagen antagna försvarsorganisationen med sina utveck-
lingsmöjligheter erbjuder vid jämförelse med den nuvarande
försvarsorganisationen med dess allenast 90 dagars övning för

de värnpliktiga och dess blandning av indelt och värvad stam samt betydliga underlägsenhet, särskilt vad artilleri- och ingenjörtrupperna beträffar, kan jag icke hysa någon tvekan om den förras betydande företräden.

Men jag anser mig skyldig att på samma gång uttala min uppfattning, att denna försvarsorganisation icke får anses fullt tillfredsställande, innan särskilt infanteriets och flottans värnpliktiga erhållit lika lång utbildningstid», och så slutade han med en hemställan.

Jag har velat bringa detta i herr Thyréns erinran, då jag icke kan draga andra konsekvenser av hans yttrande, än att han anser att de män, som så handlade, handlade oriktigt, ty oriktigt skulle högern handla, om den skulle frångå vad de sakkunniga anse vara det som nu kräves. Jag kan därför icke anse annat än att, därest herr Thyréns yttrande skulle vara ett sant uttryck för majoritetens slutliga uppfattning i denna fråga, detta hans uttalande icke bådär något gott för den blivande lösningen av försvarsfrågan denna gång. Det beklagar jag visserligen, men kom icke och säg, herr Thyrén eller någon annan, att skulden för detta kommer att vila endast på andra, ty det är icke riktigt!

Jag satt nyss och hörde på den debatt och replikväxling, som fördes rörande det s. k. dokumentet. Det kan ju synas underligt att nu på nytt ta upp den saken, men jag skall göra ett par egna reflexioner, och det gör jag därför, att jag ju ändå haft någon erfarenhet om icke så mycket i fråga om hemliga papper, så dock om huru man plägar behandla sina företrädare på dessa mycket viktiga poster.

Jag skall icke alls inlåta mig på frågan om var felen blivit begångna, och huruvida det föreligger några fel rent formellt sett eller icke. Herr Trygger sade själv, att det kan hända vem som helst, att ett papper kan bli bortglömt, kan bli lagt på en plats, där man icke borde ha lagt det. Det är mänskligt och han hända var och en. Det har nog också hänt många just på dessa platser. Men såvitt jag känner förhållandena, sådana de förelupit under tidigare skeden, så icke har man, om det gäller att få reda på papper, som bort finnas, upplysning i en viktig angelägenhet — icke har man, säger jag, men som man icke kunnat finna, eller om det gäller att vinna såvitt jag känner, lyst efter vad man sökt i allmänna tidningarna, i hela pressen. Nej, man har haft den hänsynen för sina företrädare i ämbetet, att man personligen satt sig i förbindelse med dem och avvaktat resultatet härav, vilket väl också i de flesta fall, så vitt jag vet, medfört vad man önskat. Det är det, som är anmärkningsvärt, att man här frångått en dylik kutym, vilken väl måste anses vara en god kutym, låt vara att man är personlig motståndare till den det gäller. Men den hänsynen har, så vitt jag vet, alltid här i Sverige visats mot företrädare, att man icke sökt genom dylikt offentliggörande sätta en fläck

Statsverkspro-
positionen.
Forts.)

på dem. Ty måste icke detta var meningen uti det ifrågavarande fallet? Kan man undkomma, att det icke i detta offentliga efterlysande låg den tanken, att man ville suggerera in i folkets sinne — härvid följande det Mittag-Lefflerska exemplet — att dessa män handlat ovarsamt, och utan ansvarskänsla med saker och handlingar, som rörde rikets viktigaste angelägenheter. Det är detta att göra denna sak till, låt mig säga, ett valtrick, som väckt uppmärksamhet och som förvånat mig och förvånar mig ännu i denna stund.

Herr Alexanderson: Några ord till replik gentemot herr Thyréns anförande rörande de olika partiernas ställning till sakkunskapen i föreliggande stora fråga kan jag icke tillbakahålla.

Det förvånar mig att en man, som professor Thyrén, som är på en gång akademiker, jurist och politiker, behandlade denna fråga på det sätt, som skedde, nämligen på det enkla sättet, synes det mig, att han förklarade, att man icke var försvarad med att intaga en position, som avvek från den, vilken sakkunskapen förklarat vara den dugliga. Det synes mig att herr Thyrén i alla de tre nämnda egenskaperna borde haft många tillfällen att reflektera över hur man ställer sig och måste ställa sig till sakkunnigutlåtanden. Man kan icke ställa sig på det sättet, att man utan vidare godtager det resultat, till vilket den sakkunnige för sin del förklarat sig hava kommit, utan man kräver av den sakkunnige, att han också framlägger de skäl, på vilka han grundar sin slutsats, och gör det så grundligt och utförligt, att det är möjligt även för den, som icke på förhand är speciellt sakkunnig i en viss fråga, att bedöma, huruvida de framförda skälen äro av sådan beskaffenhet, att den dragna slutsatsen kan antagas vara riktig. Väl återstår det ändock alltid en rest vid bedömandet av dessa skäl, en rest, som man måste hava en viss sakkunskap för att kunna bemästra; men ofantligt mycket tillgängligare blir hela frågan för lekmannen, sedan på detta sätt sakkunnigutlåtandet framlagts.

Detta är en uppfattning, som jag tager för givet, att herr Thyrén är livligt medveten om från exempelvis de talrika akademiska befordringsärenden, i vilkas handläggning han deltagit. Eljes har han ju tillfälle att få se den intressant och utförligt behandlad uti den installationsföreläsning, som på sin tid hölls av professor Trygger vid tillträdet till professuren i processrätt vid Uppsala universitet. På det politiska området gör denna uppfattning som bekant sig dagligdags gällande i riksdagen i stort som i smått. Det kan gå an för en person, som i sådan grad som herr Thyrén intager en vildeställning, att ställa sig på sin kant mot nödvändigheten att oavsett att de sakkunniga för sin del förorda en viss lösning, likvisst stanna för en annan; men för riksdagsarbetet i sin helhet har detta oändligt många gånger i stort och smått visat sig icke gå för sig. Herr Thyrén kan ju sålunda för sin del avvisa en erinran om den behandling, som riksdagen helt nyligen låtit folkpensioneringsfrågan undergå; men sannerligen det går för sig för högern som riksdags-

parti att göra det. Där stod, som bekant, all möjlig nationalekonomisk och socialpolitisk sakkunskap och underkände komplett den lösning, riksdagen stannade för; icke blott så, att denna sakkunskap förklarade en dylik lösning icke leda fullt till det mål man önskade nå, utan till och med så, att den spådde de allra värsta nationalolyckor, om man stannade för denna lösning. Och likvisst stannade man för den. — Och ett exempel i smått från det militära området. Vi minnas alla från i fjol, hur generalstabschefen motsatte sig byggandet av den lilla banbiten längst uppe i norr i den sträckning, som av vederbörande utskott föreslagits. Men genom ett behjärtat ingripande här i kammaren av nuvarande hans excellens utrikesministern blev utskottsförslaget kammarens beslut; och det var nog därvid icke heller utan en viss betydelse, att det erinrades om, huru man byggt hela norra stambanan i en nationalekonomiskt förfelad sträckning, blott för det militära sakkunniga vid dess byggande förklarat det ur försvarssynpunkt oantagligt att draga denna bana nära utmed kusten, medan likvisst de militära sakkunniga *nu* tvärtom, då frågan om ostkustbanan kom upp, funnit ur militär synpunkt högeligen önskligt, att denna bana droges fram utmed kusten.

På detta sätt har riksdagen nog haft sina anledningar att något närmare syna i sömmarna de grunder, på vilka sakkunskapen velat stödja sig. Och sannerligen vi jurister — t. ex. herr Thyrén, när straffrättsreformen kommer, eller jag, när processreformen kommer — lära vare sig förvänta eller äga fog för att förvänta, att riksdagen skall utan vidare följa vår auktoritativa sakkunskap av högre eller lägre art och på vårt ord taga eller förkasta den av oss förordade eller underkända lösningen. Och på varje annat område — nämligen *civilt* område — skulle ett sådant anspråk, om det ens bleve framställt, fullkomligt tillbakavisas. Det kan där så mycket lättare tillbakavisas, som det är en utmärkande egenskap för den civila sakkunskapen, att den just aldrig företer bilden av en fullständig enighet, utan den ene sakkunnige står på sin linje och den andre på sin. Som bekant föreligger ett annat fenomen i en ganska stor utsträckning på det militära området. Här har redan förut i dag berörts den punkten: den sköts undan av hans excellens utrikesministern med hänvisning till att redan en interpellation framställts i ämnet — en interpellation, som tydligen var avsedd att få belyst just anledningen till att, åtminstone då en fråga hunnit bli politiskt aktuell, denna militära sakkunskap blir så utomordentligt enig, både i att förkasta en viss linje och i att godkänna en annan. Men det är ju denna, av gammalt kända specifika egendomlighet med den militära sakkunskapen, som nödvändiggör för riksdagsmannen att här alldeles särskildt fasthålla vid de krav, som han alltid måste uppställa, nämligen att få veta och pröva de grunder, på vilka de sakkunnige stödja sin slutsats. Innan vi ha verkställt en sådan närmare prövning — för vilken den föreliggande koncl. propositionen lämnar ytterst ringa ledning, en bättre äga vi då i den offentliga, ehuru icke officiella diskussion, som tidigare förts — innan man inlåtit sig på denna närmare prövning, tror jag icke, att det är möj-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ligt för den ene att stolt hävda, att han absolut icke kan giva med sig, då han ensam har sakkunskapen med sig, under det den andres ståndpunkt är av sakkunskapen underkänd. En sådan tankegång leder till orimliga konsekvenser. Men godtaga vi alltså inte utan vidare de sakkunniges resultat, tror jag icke, att herr Thyren har lyckats, som han ville, att bevisa, att å det ena partiets sida föreligger en fullkomlig samvetsnöd, som gör att man där icke kan komma ifrån den lösning, som man säger sig omfatta, under det däremot det andra partiet har att göra eftergifter, enär en motsvarande samvetsnöd där icke kan anses föreligga.

För övrigt, då herr Thyren så starkt ropade, att det vore en oefftergivlig ståndpunkt som högern intager, så kan det anmärkas, att denna ståndpunkts närmare innehåll icke ännu är bekant. Och jag får säga, att de farhågor, vilka de i dag från ledande högerhåll fällda starka orden om omöjligheten att frånvika denna ståndpunkt, kunde ingiva en för försvarsfrågans lösning, den lättades något när man betänkte just detta, att man ju dock icke vet, och kanske icke heller den talande själv så nog vet, vilken ståndpunkt det är, som han anser ofrånviklig. Vid det förhållande, att detta ännu är något hemligt, finnes väl dock ännu möjlighet att komma till uppgörelse, ehuru det förefaller mig, som om man från högerhåll på ett bra nog betänkligt sätt försvårat denna av oss alla så brinnande efterlängtnade uppgörelse genom de i dag hållna anförandena.

Herr Lindblad, Anders: Herr talman! Blott ett par ord gent emot vad herr Thyren yttrade om den ekonomiska möjligheten att bära den börda, som vi nu skulle få oss pålagd genom den nya försvarsreformen. Han ansåg, att, när vi kunnat offra ytterligare tjugu miljoner kronor för kaffe här i landet under åren 1907—1913, så betyder detta, att våra ekonomiska möjligheter icke äro så små. Så tror jag åtminstone, att man får förstå honom. De ökade upppoffringarna för kaffe skulle således betyda, att vårt folks bärkraft under ifrågavarande tid hade betydligt ökats. Detta kan vara riktigt, men det kan också vara så, att en försämring inträtt i vårt folks ekonomiska ställning. Det kan betyda, att stora massor av vårt folk fått avstå från mera närande födoämnen än kaffet — det är ju allmänt bekant, att särskilt industriarbeterskorna och även hemarbeterskorna så gott som uteslutande leva på kaffe — och till följd därav konsumtionen av kaffe måst i väsentlig grad ökas. Jag tror således icke, att detta bevis för vår ekonomis bärighet är fullt hållbart.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades statsverkspropositionen, i vad den angick fjärde huvudtiteln och femte huvudtiteln med undantag av rubriken Handeln och vad som därunder förekommer, till särskilda utskottet, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till respektiva utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet följande den 20 innevarande maj bordlagda nådiga propositioner:

nr 2, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1915;

nr 3, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader år 1915; och

nr 75, angående försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts den 20 i denna månad bordlagda nådiga proposition,

nr 76, angående överlåtelse till lantförsvaret av vissa kronoegendomar för att tilläggas övningsfältet för i Linköping förlagda truppförband.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts den 20 innevarande månad bordlagda nådiga proposition nr 77, angående inköp av nytt övningsfält för Karlskrona grenadjärregemente.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet följande den 23 innevarande maj bordlagda nådiga propositioner:

nr 58, angående ny härordning;

nr 59, med förslag till värnpliktslag;

nr 60, angående sjöförsvarets ordnande;

nr 80, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd); samt

nr 81, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts den 23 i denna månad bordlagda nådiga proposition nr 57, med förslag till strafflag för krigsmakten m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet nedan nämnda den 23 innevarande maj bordlagda nådiga propositioner:

nr 63, med förslag till ändrad lydelse av §§ 96—102 och 110 regeringsformen, § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen samt § 4 5:o tryckfrihetsförordningen;

nr 64, med förslag till ändrad lydelse av §§ 18 och 22 regeringsformen; samt

nr 79, med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och 15 regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt i § 4:o tryckfrihetsförordningen.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts den 23 innevarande månad bordlagda nådiga proposition nr 65, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 3 och 4 §§ rättegångsbalken m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts den 23 i denna månad bordlagda nådiga propositioner:

nr 52, angående befrielse för föreståndaren för hydrografiska byrån att utgiva sin del av till återbetalning utdömda extra lönetillägg till byråns personal;

nr 53, angående lag om hingstbesiktningstvång;

nr 54, angående driftkostnader under år 1915 för statens domäner; och

nr 62, angående bildande för renskötselns upphjälpande i Västerbottens och Norrbottens län, av två fonder, benämnda Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet de den 23 i denna månad bordlagda nådiga propositionerna:

nr 68, angående höjning av pensionsunderlaget för provinsialläkare; och

nr 69, angående rätt till pension för lasarettsläkaren A. W. Karström.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda under gårdagen avgivna och då bordlagda motioner:

nr 10, av herr *Kjellén*, angående beloppet av de i regeringsformens § 63 omnämnda kreditivsummor;

nr 11, av herr *Fahlén*, om avsättning av visst belopp till en fond för fortsättande av inlandsbanan och till andra järnvägsanläggningar i Norrland;

nr 12, av herr *Petrén*, angående ändrade grunder för statsbidrags utgående till uppfostringsanstalter för fallandesjuka barn; samt

nr 13, av herr *Petrén*, om statsbidrag för å epileptikeranstalt vårdad fallandesjuk, som icke varit från barndomen sinnesslö.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet följande sistlidne dag avlämnade och bordlagda motioner:

nr 14, av herr *Ekman, Karl Johan*, med förslag till ändrad lydelse av 11 och 13 §§ i förordningen angående försäljning av brännvin; och

nr 15, av herr *Ekman, Karl Johan*, med förslag till ändrad lydelse av 7 § i förordningen angående försäljning av vin och öl.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den av herr *Ekman, Karl Johan*, nästlidne dag väckta, samma dag bordlagda motion, nr 16, med förslag till ändringar i förordningarna om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om kommunalstyrelse i Stockholm.

Föredrogs och godkändes riksdagens kanslideputerades den 25 i denna månad bordlagda memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Avlämnades och bordlades nedannämnda motioner:

nr 17, av herrar *Almer* och *Petrén*, angående den i Kungl. Maj:ts förslag till stat för medicinalstyrelsen upptagna avlöningen för medicinalråd;

nr 18, av herr *Almer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av anslag till uppförande av vissa ny- och tillbyggnader vid kustsanatoriet Apelviken;

nr 19, av friherre *De Geer, Fabian*, m fl. om anslag för beviljande av lån till nya enskilda järnvägsföretag;

nr 20, av herrar *Förssman* och *af Ekenstam*, om anslag eller lån för anläggande av järnväg mellan Tingstäde och Färösund;

nr 21, av herr *Rosén*, om anslag för anläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby;

nr 22, av herr *Rosén*, om anslag till fortsättning av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön;

nr 23, av herr *Lindblad, Ernst*, om anslag och låneunderstöd för byggande av den s. k. Nyköpings kanal;

nr 24, av herr *Hellberg*, om statsbidrag för invigning av ett fredsmonument på svensk-norska gränsen;

nr 25, av herr *Nilsson, Karl August*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till omorganisation av patent- och registreringsverket;

nr 26, av herrar *Wavrinsky* och *von Geijer*, angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder till befrämjande av vetenskaplig forskning och undervisning i publik och privat internationell rätt;

Första kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 7. 5

nr 27, av herrar *Östberg, Gustaf Fredrik* och *af Ekenstam*, om pension till korrekturläsaren i riksdagens tryckeriexpedition H. A. Brander;

nr 28, av herr *Roos*, om pension från allmänna indragningsstaten åt f. d. soldaten S. P. Holm; och

nr 29, av herr *Petrén*, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier.

Herr vice talmanen erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Jag tar mig friheten hemställa, att kammaren vilje till tio bestämma antalet av suppleanterna för de elektorers, som innevarande riksdag skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret.

Denna hemställan bifölls.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Permansson* från innev. dag t. o. m. den 8 nästk. juni,
 » *Sandler* » morgondagen till » 8 » »

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga proposition:

nr 82, angående överförande av visst belopp till den i 19 § av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade nådiga proposition:

nr 84, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1—5 samt 7—9 §§ i lagen om straffregister den 17 oktober 1900.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,30 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.